

Lunds universitet
Institutionen för kommunikation och medier
Journalistik
Handledare: Mia-Marie Hammarlin
2022-01-13

Erica Eriksson
Louise Lund
JOUK10

”Vaccinvägrarna stoppar glädjen”

En kvalitativ textanalys av hur vaccinetståndare gestaltas i
nyhetsmedier

Förord

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till vår handledare Mia-Marie Hammarlin som med stor entusiasm bidragit med värdefull kunskap under hela arbetets gång. Vi vill även tacka alla som stöttat oss under uppsatsskrivandet. Ett sista tack vill vi ge varandra för många skratt, lärorika diskussioner och goda fikapauser.

Abstract

Syftet med denna uppsats är att studera hur vaccinvotståndare gestaltas i tidningarna *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*. Studien undersöker vilken tonalitet, vilka formuleringar och vilka ordval journalisterna använder för att beskriva och framställa vaccinvotståndarna. Uppsatsen tar utgångspunkt i gestaltningsteorin som behandlar hur nyhetsmedier lyfter fram och gestaltar nyheter. Studien har motiverats av det begränsade forskningsläget kring ämnet i Sverige. Tidigare forskning har främst studerat vaccinvotstånd på sociala medier och utifrån ett amerikanskt perspektiv.

Genom en kvalitativ textanalys har 38 artiklar undersökts som handlar om vaccinvotståndare. Artiklarna är hämtade från mediearkivet Retriever där vi har använt olika sökord relaterade till vaccinvotstånd. Vi har även tagit fram ett kodschema med olika variabler och sorterat sökträffarna utifrån dessa. Efter noggrann läsning av samtliga artiklar har sju kategorier och fyra teman identifierats som förekommer i texterna. Något som är genomgående i majoriteten av texterna är att journalister skriver *om* och inte *med* vaccinvotståndare.

Studiens resultat visar att journalister tenderar att använda en negativ tonalitet i gestaltningen av vaccinvotståndare. Det förekommer även många nedlåtande ord och adjektiv mot motståndarna. Återkommande i artiklarna är att ansvaret för spridningen av covid-19 läggs på motståndarna och det gestaltas en konflikt mellan ovaccinerade och vaccinerade.

Nyckelord: vaccinvotståndare, covid-19, inflammatorisk debatt, bemötande, gestaltningsteorin, kvalitativ textanalys, nyhetsrapportering

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Definition av vaccinnmotstånd	6
1.3 Syfte och frågeställning	6
1.4 Tidigare forskning	7
1.4.1 En inflammatorisk debatt utan bemötande	7
1.4.4 Vaccinnmotstånd och covid-19 i sociala medier	9
1.4.5 Attityder till vaccin i allmänhet	10
2. Teori	11
2.1 Gestaltningsteorin	12
2.1.1 Journalistiska gestaltningar	14
3. Metod	16
3.1 Kvalitativ textanalys	16
3.2 Tillämpning av metod	18
3.3 Material, urval och avgränsning	19
4. Analys	20
4.1 Livfull vaccindramaturgi	21
4.2 Galna knäppgökar och solidariska medmänniskor	27
4.3 Frihetens pris i ett välfärdssamhälle	32
4.4 Sviktande tilltro till vetenskap och institutioner	34
5. Resultat och diskussion	38
5.1 Resultat av analys	38
5.2 Sammanfattande diskussion	40
5.3 Förslag på vidare forskning	41
6. Referenslista	42
6.1 Tryckt material	42
6.2 Otryckt material	45
6.3 Tidningsartiklar	46
Bilaga 1	49
Kodschema	49
Bilaga 2	50
Analyserade artiklar	50

1. Inledning

Den 31 januari 2020. Dagen då det första fallet av det nya coronaviruset bekräftas i Sverige.¹ Tiden efter detta skulle innebära en vardag med drastiska förändringar för hela befolkningen. Folkhälsomyndigheten började med pressträffar klockan 14:00 måndag till fredag, det blev snabbt brist på handsprit och matvaror i butikerna och användning av munskydd rekommenderades i kollektivtrafiken. Landets högre utbildningar övergick till digital undervisning och antalet människor vid sociala sammankomster begränsades. Restriktionerna skulle förhindra viruset att spridas samtidigt som ett vaccin höll på att tas fram.

Den 26 december 2020. Första leveransen med vaccin kommer till Sverige.² Befolkningen började vaccineras utifrån olika faser beroende på ålder och hälsotillstånd. För många var vaccinet efterlängtat, men det dröjde inte lång tid innan kritik och tveksamhet mot vaccinen började spridas, i synnerhet i sociala medier och andra öppna forum.³ Med anledning av coronapandemins framfart blossade debatten om vaccin därmed upp.

Den 6 januari 2022. I dag har vi under snart två år kunnat ta del av journalistiska texter om vaccinmotståndare och hur de beskrivs uppträda i samhället. Begrepp som foliehatt och knäppgök är några av många beskrivningar som journalister använder för att definiera vad som kännetecknar en vaccinmotståndare. Vaccinmotstånd är dock inte någon ny företeelse, utan har existerat lika lång tid som det första vaccinet.⁴ År 2019 listade Världshälsoorganisationen (WHO) de tio största globala hoten och tveksamhet till vaccin var ett av dessa.⁵ Det är en komplex debatt där vissa hävdar att vaccinmotståndare har fått för mycket plats i nyhetsmedierna, medan andra menar att det saknas ett respektfullt bemötande från experter.⁶

¹ Folkhälsomyndigheten, "Bekräftat fall i Jönköping av nya coronaviruset (2019-nCoV)", hämtad från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/januari/bekraftat-fall-av-nytt-coronavirus-i-sverige/> (2021-12-03).

² Folkhälsomyndigheten, "Vaccinet levererat enligt plan", hämtad från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/december/vaccinet-levererat-enligt-plan/> (2021-12-03).

³ Neha Puri, Eric A. Coomes, Hourmazd Haghbayan & Keith Gunaratne, "Social media and vaccine hesitancy: new updates for the era of covid-19 and globalized infectious diseases", *Human vaccines & Immunotherapeutics*. Vol. 16, nr 11, 2020: 2586-2593, s. 2587.

⁴ Andrea Kitta, *Vaccinations and public concern in history, legend, rumor, and risk perception*, Routledge, New York, 2012, s. 11.

⁵ WHO, *Ten threats to global health in 2019*. 2019, hämtad från <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019> (2021-10-27).

⁶ Anders Lindberg, "Misstron mot vaccinationer måste bemötas med respekt", *Läkartidningen*, Vol. 110, nr 16, 2013: 822-824, s. 824; Bernice L. Hausman, *Anti/vax: reframing the vaccination controversy*, ILR Press, an imprint of Cornell University Press, Ithaca, New York, 2019, s. 65.

Av den anledningen är det intressant att undersöka gestaltningen av vaccinnmotståndare och i vilken omfattning det talas *om* eller *med* dessa. Journalistiska texter kan påverka mottagarens åsikter och journalister har därmed ett ansvar i hur de väljer att rapportera om olika ämnen. Rapporteringen av vaccin tenderar att dela samhället i två och därför är det viktigt att båda sidorna bemöts med respekt. I den här uppsatsen studeras framställningen av vaccinnmotståndare i journalistiska texter från *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*. Med hjälp av gestaltningsteorin har olika kategorier och teman definierats som förekommer i rapporteringen.

1.2 Definition av vaccinnmotstånd

The Strategic Advisory Group of Experts on Immunization (SAGE) är WHO:s rådgivande grupp gällande vaccinering. SAGE definierar vaccinnmotstånd som en försenad acceptans eller vägran att vaccinera sig trots tillgång till vaccin. Vidare menar gruppen att vaccinnmotstånd är en komplex fråga som är kontextbunden och varierar beroende på tid, plats och vaccinsort. Vaccinnmotstånd kan även kopplas till personliga egenskaper när det gäller graden av självförtroende, bekvämlighet och självgodhet.⁷

1.3 Syfte och frågeställning

Texter skildrar delar av verkligheten och påverkar våra åsikter. De påverkar även hur vi uppfattar och förhåller oss till andra. Studier av journalistiska texter kan ge upphov till ny förståelse om hur texterna är medskapare till samhällets strukturer.⁸ Syftet med denna uppsats är därmed att öka kunskapen om hur vaccinnmotståndare har gestaltats i samband med rapporteringen av covid-19 i tidningarna *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*. Utgångspunkten är tryckta artiklar i papperstidningar som publicerats mellan december 2020 och oktober 2021. Vaccinnmotstånd är ett aktuellt ämne som påverkar människor på en global nivå i och med coronapandemin och mediernas ständiga rapportering kring ämnet. För att uppnå uppsatsens syfte utgår vi från följande frågeställningar:

⁷ WHO, *Report of the SAGE working group on vaccine hesitancy*, World Health Organization, 2014, s. 7.

⁸ Johanna Ledin & Ulla Moberg, "Språklig analys av text", *Metoder i kommunikationsvetenskap*, red. Mats Ekström & Lars-Åke Larsson, sid. 193-224. Lund: Studentlitteratur, 2019, s. 193.

- Hur gestaltas vaccinnmotståndare i *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* mellan tidsperioden december 2020 och oktober 2021
- Vilka teman förekommer i gestaltningen?
- Vilken attityd (positivt, neutral, negativ) är mest framträdande i gestaltningen av vaccinnmotståndare i nyhetsartiklar respektive opinionsartiklar?

1.4 Tidigare forskning

I den här delen inleder vi med att presentera studier kring hur debatten om vaccin tog fart i den amerikanska rapporteringen. I viss mån går denna forskning även att applicera på den svenska rapporteringen, vilket kommer att redovisas senare i analysen. Därefter redogör vi för forskning om hur motstånd till vaccin ter sig i sociala medier och avslutar med hur synen på vaccin i allmänhet ser ut. I nuläget är forskningsläget om hur vaccinnmotståndare gestaltas i svenska nyhetsmedier begränsad. Tidigare forskning om vaccinnmotståndare kopplat till coronaviruset har främst bestått av studier kring hur dessa tagit plats i sociala medier. Därför ligger fokus på hur journalisterna genom sitt hantverk gestaltar vaccinnmotståndare i nyhetsmedier.

1.4.1 En inflammatorisk debatt utan bemötande

Bernice L. Hausman är professor i medicinsk humaniora och har fördjupat sig i den amerikanska debatten om vaccin. I en studie från 2019 studerade hon vilken ton som fanns i rapporteringen om vaccin i tidningarna *New York Times*, *Times* och *Slate* från 1980 till 2019.⁹ Enligt Hausman var rapporteringen till en början liten och tonaliteten var till stora delar neutral. Det var inte många nedsättande ord eller anklagande artiklar, men när vetenskaplig information om vaccin började publiceras och diskuteras, ställdes vaccinkritiker allt mer mot väggen. Parallellt med detta blev rapporteringen betydligt mer inflammatorisk och ifrågasättande.¹⁰ Med inflammatorisk menas att olika parter beskyller varandra och står fast vid sina åsikter i stället för att parterna försöker diskutera och förstå varandra.¹¹

Hausman har även studerat de facklitterära böckerna *Deadly Choices: How the Anti-vaccine Movement Threatens Us All* av Paul Offit och *The Panic Virus: A True Story of*

⁹ Hausman, s. 37.

¹⁰ Ibid., s. 38.

¹¹ Ibid., s. 2.

Medicine, Science, and Fear av Seth Mnookin.¹² Hausman menar att författarna porträtterar vaccinnmotståndare som lättmanipulerade och att båda författarna misslyckas med att förklara varför vissa personer är skeptiska till vaccin.¹³ Hon anser också att det saknas en representation och ett respektfullt bemötande i medierapporteringen av den stora mängd oro och frågor som finns kring vaccin. Sedan 2005 har rapporteringen om vaccinkritik bestått av att framställa vaccinskeptiker som korkade och egoistiska. Enligt Hausman anstränger sig inte Offit och Mnookin för att försöka förstå vaccinskepsisen, utan de hävdar att deras egen kunskap är den riktiga.¹⁴

Avsaknaden av ett respektfullt bemötande tas även upp i boken *Vaccinations and public concern in history: legend, rumor, and risk perception* skriven av folkloristen Andrea Kitta. Hon talar bland annat om misslyckandet i den offentliga kommunikationen kring riskerna med vaccin.¹⁵ I diskussionen om vaccin finns det en naturlig spänning mellan att både värna om den individuella friheten och att skydda folkhälsan. Vaccinskeptiker och konspirationsteoretiker kommer förmodligen inte försvinna och därför är det viktigt att läkare och experter hjälper människor att förstå framstegen med läkemedel. Det är också viktigt att bemöta människors tankar och funderingar istället för att direkt avfärda dem som falska.

Den före detta smittskyddsläkaren Anders Lindberg skriver i *Läkartidningen* att samhället bör ha en respektfull attityd till personer som är skeptiska till vaccin.¹⁶ Hållningen ska inte vara att vaccin inte kan ge biverkningar. I stället bör det lyftas att allvarliga biverkningar inte är vanliga och att fördelarna med vaccin är många. I samma artikel diskuterar Lindberg också vilket utrymme vaccinnmotstånd eller vaccinskepsis bör ges i medier.¹⁷ Han skriver att *P3 Nyhetsguiden* och *Svenska Dagbladet* tidigare har fått kritik för att ha låtit vaccinnmotståndare komma till tals. Lindberg menar att medier tenderar att omvandla frågor om kunskap till frågor om debatt för att journalister ska åstadkomma objektivitet genom att höra flera sidor. Enligt Lindberg kan det innebära att journalister inte tar hänsyn till det etiska kravet på saklighet.

¹² Ibid., s. 49.

¹³ Ibid., s. 64.

¹⁴ Ibid., s. 65.

¹⁵ Kitta, s. 123.

¹⁶ Lindberg, s. 824.

¹⁷ Ibid., s. 823.

1.4.4 Vaccinmotstånd och covid-19 i sociala medier

Debatten om vaccinmotstånd har även fått stor spridning i sociala medier, vilket skulle kunna leda till ett ökat motstånd.¹⁸ I studien ”It’s not all about autism: The emerging landscape of anti-vaccination on Facebook” undersöker fyra forskare från University of Pittsburgh olika kommentarer på Facebook om vaccinmotstånd och personerna som står bakom kommentarerna. Forskarna kom fram till att de studerade personerna i allmänhet var skeptiska till både medicinsk och vetenskaplig information.¹⁹ Det förekommer även vaccinkritiska inlägg på Twitter. Ett antal forskare studerade samtliga inlägg på plattformen som innehöll vaccinrelaterade hashtags mellan åren 2010 och 2019. En övervägande majoritet, 86 procent, av inläggen var positiva till vaccin, men de kritiska inläggen ökade efter ett stort mässlingsutbrott mellan 2014 och 2015. Mellan 2015 och 2019 fördubblades dessutom antalet användare på Twitter som är emot vaccin.²⁰

I studien ”Vaccine hesitancy in online spaces: A scoping review of the research literature, 2000–2020” analyseras hundra artiklar mellan åren 2000 och 2020 som handlar om olika aspekter av tveksamhet kring vaccin på sociala medier.²¹ Studien är gjord av ett antal forskare och professorer från olika universitet runt om i världen. Forskarna hittade bland annat luckor i den akademiska litteraturen när det kommer till vaccintvekan. På sociala medier kunde fem områden identifieras kopplat till vilken felaktig information om vaccin som spreds där ett område handlade om hur en stor del av informationen som cirkulerade fokuserade specifikt på vaccinetns konsekvenser. Forskarna menar att det saknas litteratur som fokuserar på vilken roll de sociala mediernas plattformar har för att förebygga och ta itu med vaccintvekan och desinformation online.²²

¹⁸ Puri, Coomes, Haghbayan & Gunaratne, 2020, s. 2587f.

¹⁹ Beth L. Hoffman, Elizabeth M. Felter, Kar-Hai Chu, Ariel Shensa, Chad Hermann, Todd Wolynn, Daria Williams & Brian A. Primack, ”It’s not all about autism: The emerging landscape of anti-vaccination on Facebook”, *Vaccine*. Vol. 37, nr 16, 2019: 2216-2223, s. 2216.

²⁰ Keith Gunaratne, Eric A. Coomes & Hourmazd Haghbayan, ”Temporal trends in anti-vaccine discourse on Twitter”, *Vaccine*. Vol. 37, nr 35, 2019: 4867-4870, s. 4868.

²¹ Timothy Neff, Jonas Kaiser, Irene Pasquetto, Dariusz Jemielniak, Dimitra Dimitrakopoulou, Siobhan Grayson, Natalie Gyenes, Paola Ricaurte, Javier Ruiz-Soler & Amy Zhang, ”Vaccine hesitancy in online spaces: A scoping review of the research literature, 2000-2020”, *Harvard Kennedy School Misinformation Review*. Vol. 2, nr 5, 2021, s. 1.

²² *Ibid.*, s. 2.

1.4.5 Attityder till vaccin i allmänhet

Antropologen Heidi J. Larsons studie om vaccinationsrykten redovisas i boken *Stuck: how vaccine rumors start - and why they don't go away*. Den handlar om vad som påverkar attityder gentemot vaccin. Larson diskuterar varför vaccinkritik uppkommer och förblir samt spridandet av desinformation och rykten. Genom att undersöka vilka sociala, kulturella och psykologiska faktorer som påverkar inställningen till vaccin och vilken dialog det finns mellan forskare och allmänheten, kunde hon fastställa hur mediernas negativa attityd till vaccinmotståndare formades. Larson avslutar med att uppmana medieföretag att ta ansvar för den roll deras teknologi har när det kommer till spridning av information om vaccin, men också att forskare borde synas mer för att inte låta kritiker ta mest plats.²³

Några av de mest förekommande orsakerna till att människor vägrar eller är tveksamma till vaccin har sin grund i rädslan för biverkningar, exempelvis autism, och i att vaccin inte skulle vara tillräckligt testade.²⁴ Det finns inte några vetenskapliga bevis på att autism är en skada relaterad till vaccin.²⁵ Däremot bidrog vaccinet mot svininfluensan, Pandemrix, till en ökad risk för narkolepsi.²⁶ Läkemedelsverket bedömer att mellan 150 och 200 personer i Sverige drabbades av den autoimmuna sjukdomen narkolepsi som en biverkning efter vaccineringen av svininfluensan år 2009. Narkolepsiutbrottet kan därmed också vara en anledning till att människor är skeptiska till vaccin.

I rapporten "State of vaccine confidence in the EU 2018" undersöker ett antal forskare vaccinmotstånd i Europa på uppdrag av Europeiska kommissionen.²⁷ Studien fokuserar på hur förtroendet för vaccin ser ut bland allmänheten i samtliga EU-länder och bland allmänläkare i tio EU-medlemsländer. Detta görs genom att studera deras upplevelser kring bland annat vaccinetts säkerhet och effektivitet. Det framkommer att de tillfrågade åldersgrupperna under 65 år hade mindre förtroende för betydelsen av vaccin generellt än åldersgrupperna över 65 år. Förtroendet

²³ Heidi J. Larson, *Stuck: how vaccine rumors start - and why they don't go away*, Oxford University Press, New York, NY, 2020, s. xix-xli.

²⁴ Förenta nationerna, "Vaccinmotstånd lika dödlig som sjukdomen", 2020. <https://unric.org/sv/vaccinmotstand-lika-dodlig-som-sjukdomen/> (hämtad 2021-10-28).

²⁵ Michael Shevell och Eric Fombonne, "Autism and MMR Vaccination or Thimerosal Exposure: An Urban Legend?", *Can J Neurol Sci*. Vol. 33, nr. 4, 2006: 339-340, s. 339.

²⁶ Läkemedelsverket, 2020, hämtad från <https://www.lakemedelsverket.se/sv/behandling-och-forskrivning/vaccin/risker-med-vaccin/svininfluensan-pandemrix-och-narkolepsi#hmainbody6> (2021-11-24).

²⁷ Heidi J. Larson, Alexandre de Figueiredo, Emilie Karafillakis & Mahesh Rawl, "State of vaccine confidence in the EU 2018". Luxemburg: Europeiska kommissionen, 2018, s. 6.

visade sig även ha minskat i Sverige sedan 2015. Trots att förtroendet och efterfrågan på vaccin påverkas av sociala, kulturella och individuella faktorer upptäcktes ett samband mellan högt förtroende för vaccin och ökad täckningsgrad. Länder med läkare som har förtroende för vaccin tenderar även ha en positiv inställning till vaccin hos allmänheten.²⁸

Täckningsgraden för vaccinering av spädbarn har länge varit hög i Sverige, men under det senaste decenniet har antalet personer som är skeptiska till vaccin ökat i stora delar av Europa.²⁹ Med detta som utgångspunkt genomfördes en studie 2016 där forskarna Emma Byström, Ann Lindstrand, Jakob Bergström, Kristian Riesbeck och Adam Roth undersökte vilket förtroende svenska föräldrar hade för det nationella vaccinprogrammet för barn som bland annat inkluderar vaccin mot mässling och polio. Av de 825 föräldrarna som svarade på enkäten, var en stor majoritet positiva till vaccin. Ungefär en femtedel svarade att de generellt hade en positiv syn på vaccin, men att de var lite tveksamma ibland. Endast två procent uppgav att de vägrade vaccinera sina barn. Däremot är det svårt att veta hur korrekt resultatet är eftersom det inte framgår om de allra kritiska föräldrarna också svarat på enkäten.

2. Teori

Uppsatsens huvudteori är *gestaltningsteorin*. Vi kommer inleda med att redogöra för gestaltningsteorin som utgångspunkt och ta reda på vad som dominerar i rapporteringen av vaccinetståndare. I nära relation med gestaltningsteorin står även *dagordningsteorin* som kan ses som en extra dimension eftersom teorin syftar åt att medierna, åtminstone i viss mån, sätter den offentliga agendan. I den här uppsatsen kommer inte dagordningsteorin att användas aktivt i analysen, men kommer komplettera gestaltningsteorin i diskussionen.

Gestaltningsteorin lämpar sig väl att använda vid analys av massmediers nyhetstexter när journalisters val av formuleringar, tonalitet och ordval ska studeras. Teorin kommer också vara användbar för uppsatsen när vi ska identifiera och koda om det finns gemensamma tendenser eller teman. Vi vill se om det finns några likheter eller skillnader i de olika tidningarnas gestaltningar samt vilka detaljer som utmärker sig och på vilket sätt dessa kommuniceras.

²⁸ Ibid., s. 7.

²⁹ Emma Byström, Ann Lindstrand, Jakob Bergström, Kristian Riesbeck & Adam Roth, "Confidence in the National Immunization Program among parents in Sweden 2016 – A cross-sectional survey", *Vaccine*. Vol. 38, nr. 22, 2020: 3909-3917, s. 3909.

Avslutningsvis tydliggörs vilka journalistiska gestaltningar som kommer att tillämpas när det empiriska materialet studeras. Utöver att enbart använda gestaltningsteorin och de journalistiska gestaltningarna som teori, kommer vi även att använda dem som huvudsakligt verktyg i metodavsnittet.

2. 1 Gestaltningsteorin

Gestaltningsteorin handlar dels om hur medier lyfter fram och gestaltar nyheter, och dels hur nyheterna i sin tur tas emot av mottagaren samt påverkar dennes uppfattning. Teorin går att dela in i tre nivåer som definierar processen för gestaltning. För det första handlar det om hur mediernas tolkning av verkligheten påverkar mottagarens tolkning av verkligheten. För det andra syftar processen på att medierna reproducerar innehållet, vilket kan komma att påverka den “egentliga verkligheten”. Nyheter ses som en gestaltning av verkligheten snarare än en spegelbild av den. För det tredje handlar processen om att själva innehållet hos medierna representeras av medierna själva.³⁰

Gestaltningsteorin kommer ursprungligen från sociologen Erving Goffman som presenterade teorin under titeln *Frame Analysis*.³¹ Han menar att människor tolkar vad som händer i omgivningen genom så kallade ramar och ramverk, det vill säga genom gestaltning. Hur något presenteras för en, oavsett om det är medialt eller självupplevt, påverkar valen som görs när information ska bearbetas. Gestaltningar fungerar därigenom som abstraktioner för att organisera och strukturera informationens betydelse och hjälper till att tolka informationen. Gestaltning används dagligen, oavsett om det sker medvetet eller omedvetet, och hjälper till att lokalisera, uppfatta och identifiera vad som sker runt omkring oss. Goffman menar att nyhetsmedier är ett område där gestaltning förekommer i stor utsträckning.³²

Hur medier väljer att presentera nyheter kan även innebära att viss information väljs bort. Professor Robert M. Entman beskriver, utifrån Goffmans teori, att gestaltning är att välja vissa aspekter ur verkligheten och det som sker runt oss samt att göra dessa aspekter mer tydliga på ett sätt som bland annat utkristalliserar ett problem. Han menar att det finns en strävan inom

³⁰ Jesper Strömbäck, *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014, s. 113.

³¹ Erving Goffman, *Frame Analysis: an essay on the organization of experience*. Northeastern Univ. Press: Boston, 1986, s. 21-39.

³² *Ibid.*, s. 21.

journalistiken efter att något ska bli framträdande i texter på bekostnad av annat.³³ Om detta skriver Entman följande:

To frame is to *select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, or treatment recommendation* for the item described.³⁴ [kursiv i original]

Medier har därmed möjlighet att påverka mottagaren genom att göra texter mer informativa, meningsfulla och minnesvärda. Det samma gäller placering, repetition och om en viss association försöker skapas till texten. Man bör dock ha i åtanke att detta ofta sker automatiskt och implicit.

Enligt Entman omfattar gestaltningen fyra olika positioner.³⁵ Dessa är *avsändare, text, mottagare* och *kultur*. Gemensamt för positionerna är att de belyser vissa element för att skapa en problemformulering, orsak, utvärdering och lösning. Det finns flera gestaltningar i texter där närvaron eller frånvaron av särskilda ord och formuleringar bidrar till en förstärkning av en viss sorts gestaltning. Gestaltningarna har en möjlighet att påverka mottagarens åsikter och tankar. Med kultur i sammanhanget menas uppsättningar som går att spåra till kulturellt bestämda gestaltningar.

Eftersom gestaltningsteorin handlar om mediernas generella val och stilistiska arbete med information och publicering, står teorin i nära relation med dagordningsteorin. Dagordningsteorin innebär att det finns ett samband mellan frågor som medierna lyfter fram och vilka frågor som allmänheten tycker är viktigast.³⁶ Dagordningsteorin introducerades av professorerna Maxwell McCombs och Donalds Shaw som menar att nyhetsmedierna bestämmer *vad* vi ska tänka på, men inte *hur* vi ska tänka. De frågor som får större utrymme i nyhetsmedier, har betydelse för vilka frågor som anses vara tillräckligt stora att föra en debatt kring. Enligt

³³ Robert M. Entman, "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication*. Vol. 43, nr. 4, 1993: 51-58, sid. 52.

³⁴ Ibid., kurs. i originalet

³⁵ Ibid., s. 52f.

³⁶ Maxwell E. McCombs och Donald L. Shaw, "The Agenda-Setting Function of Mass Media", *The Public Opinion Quarterly*. Vol. 36, nr. 2. 1972: 176-187, s. 177.

teorin har medierna därför makten att ändra attityder. Mottagaren blir påverkad av den riktning nyhetstexterna drar sig mot, oavsett om mottagaren aktivt söker information eller inte.³⁷

2.1.1 Journalistiska gestaltningar

Journalistiska gestaltningar handlar inte enbart om vilka argument som journalisten använder, utan även om vinkel, fakta, värdeladdade ord och personer som får komma till tals.³⁸

När det kommer till nyhetsjournalistik finns det flera undersökningar som studerat hur olika gestaltningar tar sig uttryck.³⁹ Det har konstaterats att gestaltningar är ofrånkomligt i det journalistiska arbetet och att gestaltningarna kan grunda sig i såväl medvetna som omedvetna val. Ofta görs en indelning av *generella* gestaltningar och *politiska* eller *sakfrågespecifika* gestaltningar.⁴⁰ I den här uppsatsen berörs endast generella gestaltningar, vilket kan sägas vara en produkt av alla journalistiska rutiner och värderingar som är kopplade till en nyhetsredaktion och som kan finnas i all slags nyhetsrapportering. Det finns flera olika generella gestaltningar som ständigt förekommer inom nyhetsjournalistik. De gestaltningar som används fortlöpande i uppsatsen kommer att redogöras i nästa stycke.

Holli A. Semetko och Patti M. Valkenburg är professorer i medie- och kommunikationsvetenskap och har genomfört en studie utifrån tidigare forskares undersökningar och litteratur där de studerat förekomsten av olika gestaltningar. Semetko och Valkenburg identifierade ett flertal typer av gestaltningar genom att tematisera journalistiska texter.⁴¹ En av de mest förekommande generella gestaltningarna inom journalistik är *konfliktgestaltning*, som innebär att det finns en konflikt mellan två och flera parter som är det centrala i den journalistiska framställningen. Ofta ställs de olika parterna mot varandra för att skapa en känsla av “vi mot dem”.

Human interest-gestaltning är också vanligt förekommande inom journalistik och innebär att journalister gestaltar problem kopplat till en känslomässig vinkel.⁴² Anledningen till detta kan

³⁷ Ibid.

³⁸ Michael Karlsson och Jesper Strömbäck, *Handbok i journalistikforskning*, Studentlitteratur, Lund, 2015, sid. 362.

³⁹ Ibid., s. 361.

⁴⁰ Claes De Vreese, "News Framing: Theory and Typology", *Information Design Journal*, Vol. 13, nr. 1, 2005: 51-62, s. 55.

⁴¹ Holli A. Semetko och Patti M. Valkenburg, "Framing European politics: a content analysis of press and television news", *Journal of communication*, 2000, 50 (2):93-109, s. 95.

⁴² Ibid.

bland annat bero på viljan att locka läsare på grund av en ökad konkurrens om nyhetskonsumenter. För att bevara läsarnas intresse tenderar journalister därför att göra nyheter mer dramatiska och känslosamma.

En annan typ av gestaltning är *ansvarsgestaltning* som innebär att den journalistiska framställningen fokuserar på vem som är ansvarig för olika samhällsproblem, dels för problemets uppkomst och dels för lösningen av problemet.⁴³ Vanligen skuldbeläggs antingen en specifik grupp eller enskilda individer och politiker.

Moralisk gestaltning kopplar problemet i en nyhet till religiösa eller moraliska föreskrifter.⁴⁴ Eftersom nyhetsjournalistik ska vara objektiv i rapporteringen, sker ofta moraliska gestaltningar omedvetet eller indirekt genom att exempelvis använda citat eller logiska resonemang. Det kan exempelvis handla om att försvara den ena partens argument.

En annan indelning av gestaltningar gjordes av forskaren Shanto Iyengar. Han undersökte journalistikens gestaltningsmakt och kunde urskilja en diskrepans mellan *episodiska* gestaltningar och *tematiska* gestaltningar av olika samhällsproblem.⁴⁵ När det gäller episodiska gestaltningar ligger journalistikens fokus på enstaka händelser eller personer, medan tematiska fokuserar på generella sammanhang. Iyengar undersökte hur vanliga de två olika gestaltningarna var i nyheter och kom fram till att episodiska gestaltningar var vanligast när det gällde nyheter om fattigdom, terrorism och brottslighet. Dessutom visade hans forskning att publiken påverkades av hur nyheterna gestaltades. Episodiska gestaltningar gjorde att publiken i högre grad tenderade att lägga skulden på individnivå, medan tematiska gestaltningar fick publiken att i större utsträckning skuldbelägga samhället. Iyengar kom fram till att journalisters val av att göra episodiska eller tematiska gestaltningar kan ha en inverkan på vem eller vilka nyhetskonsumenter lägger ansvaret på för olika problem i samhället.⁴⁶

⁴³ Ibid., s. 96.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Shanto Iyengar, *Is anyone responsible - how television frames political issues*, University of Chicago Press, Chicago, 1991, s. 2.

⁴⁶ Ibid.

3. Metod

Denna del inleds med en redogörelse av kvalitativ textanalys följt av en beskrivning av hur denna metod kommer tillämpas i vårt material. Det förekommer viss kritik mot kvalitativa metoder, vilket tas upp i delen om hur metoden kommer tillämpas. Avslutningsvis presenteras vilket material som undersöks samt vilket urval och vilka avgränsningar som gjorts. Som tidigare nämnt används även gestaltningsteorin och de journalistiska gestaltningarna som huvudsakligt metodverktyg när vi närmar oss vårt material.

3.1 Kvalitativ textanalys

För att analysera hur vaccinnmotståndare gestaltas i *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* har en kvalitativ textanalys genomförts. Till skillnad från en kvantitativ innehållsanalys som handlar om att framställa och analysera statistisk data, fokuserar den kvalitativa textanalysen på att tolka och förstå texters innehåll.⁴⁷ I kvalitativa studier ses forskaren själv som ett verktyg eftersom resultatet baseras på forskarens tolkningar och observationer.⁴⁸ Enligt Johanna Ledin och Ulla Moberg, som arbetar vid institutionen för humaniora, utbildning och samhällsvetenskap på Örebro universitet, är textanalys lämpligt att använda vid analyser av texter från massmedier. De menar att texter bidrar till uppbyggnaden av människors liv. Att analysera och tolka texter mynnar ut i lärdomen om oss själva och om hur samhället fungerar. Genom att studera samhället går det att förstå texters innehåll och utseende bättre. Texter representerar delar av verkligheten, påverkar oss i våra värderingar och föreställningar samt hur vi tolkar samhället. Därför är det väsentligt att granska och analysera texter.⁴⁹

I boken *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad* skriver fyra forskare att innehållet i texter som undersöks enbart kan uppenbaras genom intensiv läsning.⁵⁰ Det handlar även om att ställa frågor till texten, exempelvis vad textens budskap är och vilka argument som förs. Därför måste texterna som undersöks läsas flera gånger, både hastigt och

⁴⁷ Robert E. Stake. *Qualitative research: studying how things work*. New York: Guilford publications, 2010, s. 11.

⁴⁸ Ibid., s. 20.

⁴⁹ Ledin & Moberg, s. 193.

⁵⁰ Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl. Norstedts juridik: Stockholm, 2012, s. 210.

noggrant. Fokus ligger på att hitta det viktigaste innehållet i en text genom att grundligt läsa alla delar samt att förstå kontexten den förekommer i.⁵¹

Ledin och Moberg menar att man bör närma sig en text genom ett neutralt förhållningssätt. Om texterna dessutom blir lästa ett flertal gånger ökar chansen för olika iakttagelser och mönstren blir tydligare och eventuellt också fler. För att underlätta analys och kodning av en text finns det olika begrepp som kan användas som ingångar till texten. Ledin och Moberg beskriver dessa fyra analysbegrepp som: *innehåll*, *relation*, *form* och *intertextualitet*.⁵² Textens innehåll avser vilka teman och framställningar som återfinns i materialet. Det handlar även om att studera vad som händer i texten genom att undersöka vilka personer som är närvarande och hur dessa interagerar, vem som gör vad och vem som påverkar eller påverkas. Genom närläsning är det möjligt att ringa in ordval, beskrivningar, citat och språkliga mönster. Detta ökar i sin tur förståelsen för vilket perspektiv texten har. Skribenten tenderar även att skapa en relation till mottagaren genom texten. På vilket sätt journalisten försöker närma sig sin mottagare går att analysera genom hur mottagaren tilltalas. Det kan röra sig om hur mottagaren antingen blir inbjuden eller utesluten och om pronomen som du, jag, ni eller vi används.⁵³ Textens form innefattar hur skribenten använder sig av olika funktioner, till exempel hur texten inleds, hur problemet presenteras och om man förklarar lösningar och inte bara skuldbelägger någon.⁵⁴ Intertextualitet innebär hur en text samverkar och förhåller sig till andra typer av texter. Det är en litterär metod som avser användningen av citat, översättningar och parodiska framställanden.⁵⁵

Även professorn Carol Rivas beskriver hur man kan analysera och koda material genom en kvalitativ analys.⁵⁶ Kodningen kan göras på olika sätt, exempelvis genom att markera utmärkande ord. Därefter handlar det om att urskilja kategorier i det kodade materialet. Det är viktigt att kontinuerligt kontrollera att kategorierna stämmer överens med allt material. Det sista steget är att utveckla kategorierna till analytiska teman. Till skillnad från kategorier, som ofta är

⁵¹ Ibid.

⁵² Ledin & Moberg, 2019, s. 200.

⁵³ Ibid., s. 203.

⁵⁴ Ibid., s. 204.

⁵⁵ Ibid., s. 200.

⁵⁶ Carol Rivas, "Coding and analysing qualitative data", *Researching Society and Culture*. red. Clive Seal, s. 368-392, London, GB. SAGE Publications, 2012, s. 374.

konkreta och lättillgängliga, är teman mer abstrakta och tolkande.⁵⁷ Det empiriska materialet i den här uppsatsen har därför blivit noggrant lästa flera gånger för att såväl kategorier som bakomliggande teman ska upptäckas. Dessutom har kodningen upprepats för att stärka uppsatsens trovärdighet.

3.2 Tillämpning av metod

För att tillämpa metoden togs ett kodschema fram med följande variabler: rubrik, tidning, datum, ordval, genre, tonalitet (positiv, negativ och neutral), vilka personer som kom till tals samt om artikeln var relevant för uppsatsen eller inte. Därefter lästes samtliga träffar igenom och kodades enligt kodschemat. Efter en första läsning kunde flera artiklar sällas bort. De resterande artiklarna lästes igenom ytterligare en gång, vilket gjorde att ännu fler artiklar kunde sorteras ut. Därefter genomfördes noggranna läsningar av de utvalda artiklarna för att identifiera olika kategorier. Till sist analyserades kategorierna och utifrån ordval, placering i text och associationer kunde det latenta innehållet urskiljas i artiklarna som bildade olika teman. Vid studerandet av det empiriska materialet har gestaltningsteorin använts som metod för att studera hur journalisterna uttrycker sig och framställer vaccinnståndarna.

En kritik som förekommer gentemot kvalitativ forskning är att den utgår från forskarens egna tolkningar.⁵⁸ Robert E. Stake skriver: "There is no one way of qualitative thinking, but a grand collection of ways: It is interpretive, experience based, situational, and personalistic. Each researcher will do differently, but almost all of them will work hard at interpretation."⁵⁹ Eftersom tolkningen av texterna baseras på egna observationer, kan texterna tolkas annorlunda av någon annan. Dessutom har både uppsatsens omfång och material varit begränsat, vilket också påverkar resultatet. Att den kvalitativa forskningen är tolkande ser vi dock även som en fördel eftersom det öppnar upp för nya perspektiv och en mer varierad debatt. Med detta i åtanke, kommer vi hela tiden sträva efter att hålla ett öppet förhållningssätt till det material som studeras.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Stake, s. 29.

⁵⁹ Ibid., s. 31.

3.3 Material, urval och avgränsning

Samtliga artiklar som används i den här undersökningen är hämtade från mediearkivet Retriever. Sökorden som har använts är *antivaccin**, *vaccinmotstånd**, *vaccinationsmotstånd**, *vaccinkritik**, *antivax**, *vaccinvägra**, *antivaccinrörelse** och *vaccinskeptik** under tidsperioden 1 december 2020 till 31 oktober 2021. Enligt våra uppfattningar är det dessa ord som oftast förekommer när det talas om personer som är kritiska till vaccin. Dock är det viktigt att tillägga att valet av sökord kan påverka resultatet av material. Detta eftersom vi inte vet vilka begrepp som vaccinkritiska personer använder för att beskriva sig själva. Tidsperiodens startdatum valdes eftersom det var i nära anslutning till att de första vaccindoserna kom till Sverige och dagen som uppsatsskrivandet började blev sökningens slutdatum. En avgränsning har gjorts till de svenska tidningarna *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*. De är några av Sveriges största tidningar som når ut till många läsare och är därmed opinionsbildare. Resultaten av sökningarna har också avgränsats till enbart tryckt press eftersom det är material som inte går att ändra i efterhand.

Den första sökningen gav ett resultat på 242 artiklar som granskades med hjälp av gestaltningsteorin enligt kodschemat. Efter att ha sållat bort korta notiser, löpsedlar, dubletter och irrelevanta artiklar, fick vi i den andra sökningen ett resultat på 86 artiklar. Efter mer noggrann analys av dessa valdes 38 artiklar ut på grund av uppsatsens omfång. Med irrelevanta artiklar menas artiklar som inte berörde vaccinmotståndare eller vaccinmotståndare kopplat till covid-19. Totalt var 18 artiklar från *Aftonbladet*, 36 från *Dagens Nyheter*, 20 från *Expressen* och 12 från *Svenska Dagbladet*.

De kvarstående 38 artiklarna består av 12 nyhetstexter och 26 opinionstexter (se tabell 1). Av dessa var 27 negativa, 11 neutrala och 0 positiva (se tabell 2). De artiklar som kodats negativa har haft en övervägande negativ tonalitet mot vaccinmotståndare. I opinionstexterna ingår krönikor, ledare, debattartiklar, insändare, essäer, kolumner, kommentarer och kåserier. Vi vill också studera hur påtagliga skillnaderna är mellan gestaltningarna av vaccinmotståndare i nyhetstexter och opinionstexter. Det är två olika genrer där skillnaden mellan dem är att nyhetstexter inte ska framföra subjektiva åsikter, vilket oftast förekommer i opinionstexter.⁶⁰

⁶⁰ Magdalena Nordenson, *Opinionsjournalistik: att skriva ledare, kolumner och recensioner*. Lund: Studentlitteratur, 2008, s. 14.

Även om vi ser alla texter som ett sammanhängande material, kommer det framgå skillnader mellan nyhetstexter och opinionstexter i analysen.

Tabell 1: Genre

Genre	Antal
Opinionstexter	26
Nyhetstexter	12

Tabell 2: Tonalitet

Tonalitet	Antal
Negativ	27
Neutral	11
Positiv	0

4. Analys

Syftet med den här uppsatsen är att öka kunskapen om hur vaccinvotståndare gestaltas i fyra svenska opinionsbildande tidningar. För att uppnå detta analyseras 38 artiklar med tre frågeställningar som utgångspunkt. Vår studie visar att det saknas ett respektfullt bemötande i merparten av de journalistiska texterna. Gällande vilka personer som kommer till tals, är det främst skribenternas perspektiv som framkommer i empirin och det är få artiklar som inkluderar vaccinvotståndares perspektiv.

I empirin har vi kunnat urskilja följande sju kategorier som artiklarna berör: samhällsansvar, ideologi, alternativ hälsa, nedsättande ord, konspirationsteorier, propaganda och utbildningsnivå. Kategorin samhällsansvar innebär att flera av journalisterna lyfter fram vilket ansvar som ligger hos vaccinvotståndare samt solidaritet kontra egoism. Ideologiska referenser förekommer i många artiklar där det framför allt görs kopplingar mellan vaccinvotstånd och högerpopulism. Alternativ hälsa handlar om att många av skribenterna knyter an motståndare till hälsokost, kosttillskott och medicin. Det finns gott om artiklar som innehåller nedsättande ord

som exempelvis knäppgökar och foliehattar. Utöver nedsättande ord skriver flera journalister att vaccinet motståndare ofta tror på olika konspirationsteorier. Dessutom antyder flera skribenter att det sprids stora mängder propaganda och desinformation kopplat till covid-19-vaccin. Den sista kategorin, utbildningsnivå, handlar om att det dras kopplingar mellan vaccinet motståndare och låg utbildning.

Utifrån kategorierna har fyra teman identifierats och utvecklats: livfull vaccindramaturgi, galna knäppgökar och solidariska medmänniskor, frihetens pris i ett välfärdssamhälle och slutligen sviktande tilltro till vetenskap och institutioner. Analysen är indelad efter varje tema, men det är viktigt att komma ihåg att alla teman är sammanhängande och hör ihop på ett eller annat sätt. Det första temat omfattar på vilket sätt journalister väljer att beskriva vaccinet motståndare genom olika adjektiv, metaforer och nedsättande ord. Det andra temat har fokus på hur rapporteringen har en tendens att skapa ett förhållande mellan "vi och dem" där två grupper ställs mot varandra. Tredje temat handlar om vaccinerade personer, vars frihet blir begränsad när det finns de som väljer bort vaccinet. Det fjärde och sista temat tar upp den bristande tilliten till staten samt tron på konspirationsteorier, som flera skribenter i empirin menar återfinns hos många motståndare.

4.1 Livfull vaccindramaturgi

Semetko och Valkenburg menar att journalistiska texter tenderar att lyfta fram starka uttryck, använda ett dramatiskt berättande och poängtera olikheter i åsikter. Human interest-gestaltning och konfliktgestaltning används främst för att dra till sig uppmärksamhet och behålla intresset hos läsaren.⁶¹ I ett flertal opinionstexter har nedsättande ord identifierats, med en övergripande negativ tonalitet, för att beskriva vaccinet motståndarna. En vanlig journalistisk gestaltning av "meningsmotståndare" är att de presenteras med hjälp av adjektiv som kan sägas vara förödmjukande. Nedan följer ett citat från en ledartext i *Expressen* som väl illustrerar denna identifiering:

⁶¹ Semetko & Valkenburg, s. 95f.

Det finns starka krafter - antivaxxare och utländska makter - som gör sitt bästa för att undergräva det här [massvaccination, vår anm.]. Därför gäller det att se till att inte mata trollen med en enda smula.⁶²

Den oberoende ledarskribenten menar att vaccinet motståndarna gör allt i sin makt för att undvika vaccinet. Vaccinationen är i sin tur beroende av förtroende, något som motståndarna försöker vinna över. Ordet troll är synonymt med ett människoliknande väsen, som anses vara fult och farligt.⁶³ Troll går även att koppla till definitionen av ett nättroll som sprider provokativa och felaktiga påståenden för att skapa uppståndelse och irritation. Att vaccinet motståndarna beskrivs som troll är därför en negativ jämförelse och kan ses som ett starkt negativt uttryck. Här går det att dra en parallell till vad Entman menar med att journalister strävar efter att göra någon del i en text mer framträdande genom att skapa en viss association och uppmärksamma ett problem. Genom att associera vaccinet motståndarna med något som anses vara negativt, gestaltas de på ett sätt som skulle kunna upplevas kränkande.⁶⁴ Att vaccinet motståndarna beskrivs som troll blir framträdande i texten och på så sätt främjas en individuell tolkning hos mottagaren. I likhet med Entman, visar Hausmans studier som undersöker vaccinet motståndare att det finns gott om negativa beskrivningar av vaccinet motståndare i amerikanska nyhetstexter. Om detta skriver hon följande:

It's that the focus of reporting overall doesn't address, express, or represent the myriad concerns that people have about vaccines and the increasing medicalization of American culture. Since around 2005, news reporting on vaccination has followed the medicoscientific response to vaccine skepticism by insisting that vaccine refusers are wackos or selfish or just stupid.⁶⁵

Hausman menar att den amerikanska rapporteringen om misstro hos vaccinet motståndare både framstår som viktig och meningslös. Viktig eftersom frågan om förtroende måste involveras för att förstå varför vissa vägrar att vaccinera sig och meningslös eftersom samma människor kritiserar experter efter att de känner sig lurade av vetenskapen som de en gång litade på. Hon menar även att det inte handlar om att vetenskapen är svår att rapportera om eller att journalister

⁶² Oberoende liberal, "Klokt att pausa Astra - trots allt", *Expressen* 2021-03-17, ledare.

⁶³ Nationalencyklopedin. *Troll*, u.å., hämtad från <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/troll> (2021-12-08).

⁶⁴ Entman, s. 52.

⁶⁵ Hausman, s. 65.

inte känner till att båda sidor av ett ämne ska lyftas. Istället för att anstränga sig för att förstå varför vaccintvekan existerar, gestaltas vaccinmotståndarna utifrån vad vetenskapen säger. Av den anledningen beskrivs de många gånger som dumma och galna.⁶⁶

En annan ledarskribent i *Expressen* kallar också motståndarna för troll. Ledarens rubrik lyder ”En tragedi om troll urholkar vaccinviljan” och handlar om att det är troll som ligger bakom misstron om vaccinet som sprids. Det hela ses alltså som en tragedi och anspelar på oron kring om vaccinmotståndarna kan få vaccinviljan i samhället i stort att minska. Ledarskribenten beskriver även dem som ”[a]rga vaccinmotståndare”. Entman menar att närvaron av ord och beskrivningar förstärker gestaltningen i en viss grad. Ordvalen i det här sammanhanget kan därför påverka mottagarens åsikt och uppfattning av vaccinmotståndarna.⁶⁷ Samma ledarskribent som beskrev vaccinmotståndarna som troll och att de bidrar till en tragedi skriver att ”[v]accinationsmotståndet har gamla anor och vi har inhemsk produktion av allt från vaccin-lite-skeptiska till rena foliehattar”.⁶⁸

”Foliehatt” är ett annat nedsättande och eventuellt humoristiskt ord, som förekommer i tio av de studerade artiklarna, för att beskriva vaccinmotståndarna. I en kommentar i *Dagens Nyheter* skriver Saga Cavallin att ”[f]oliehatten brukar vara en ensam galning som sitter klistrad framför internetforum.”⁶⁹ Här är human interest-gestaltningen återigen synlig genom hur Cavallin får vaccinmotståndare att framstå som avskilda från alla ”oss” som inte är motståndare. Att Cavallin benämner dem som ”galningar” går att förstå utifrån Hausmans studie som beskriver debatten kring vaccin som inflammatorisk.⁷⁰ Med inflammatorisk menar hon att debatten saknar ett respektfullt bemötande av vaccinmotstånd och att de benämns med nedsättande ord, vilket medför risken att dialog omöjliggörs.

Begreppet foliehatt förekommer även i Cissi Wallins krönika i *Expressen*. Hon skriver att ”[d]essa foliehattar har uppenbarligen inte mått som vi gjort i det här hushållet under den senaste veckan, då hade de nämligen snabbt tagit av sig den glänsande hatten och istället omfamnat ett vaccin med öppna armar.”⁷¹ Vidare menar hon att åsikter om att vaccinet skulle vara onaturligt

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Entman, s. 52.

⁶⁸ Oberoende liberal, ”En tragedi om troll urholkar vaccinviljan”, *Expressen* 2021-03-18, ledare.

⁶⁹ Saga Cavallin, ”Saga Cavallin: Konspirationsteoretikern har blivit entreprenör”, *Dagens Nyheter* 2021-02-09, kommentar.

⁷⁰ Hausman, s. 65.

⁷¹ Cissi Wallin, ”Foliehattarna spelar rysk roulett med våra liv”, *Expressen* 2020-12-12, krönika.

sprids i sociala medier och att vaccinnmotståndare är nonchalanta som spelar rysk roulette med miljontals liv. Tonen i texten är övergripande negativt inställd till vaccinnmotståndare.

I en nyhetsartikel från *Aftonbladet* refererar artikelns författare Adam Westin till hur andra beskriver Andreas Sidkvist.⁷² Sidkvist ligger bakom hashtagen Kavla ner (#kavlaner) och startades som en reaktion på vaccinkampanjen ”Kavla upp”. Han beskrivs vara en foliehatt som ägnar sig åt dumheter. Westin citerar Lars Lindblad, tidigare moderat gruppleddare, som menar att ”[d]en här typen av verksamhet är direkt samhällsfarlig” och syftar till Sidkvists hashtag. Trots att det är en nyhetsartikel finns det en kritisk attityd mot vaccinnmotståndare. Det återspeglas även i artikelns rubrik som lyder ”Bannlys denna foliehatt direkt”. Precis som Hausman kunde se i amerikansk rapportering, framställs vaccinnmotståndarna genom negativt laddade adjektiv även i den svenska rapporteringen.

Ett annat nedsättande ord som används, men i mindre utsträckning, är ”knäppgökar” som förekommer i fem av artiklarna. Bland annat används ordet i en krönika i *Aftonbladet* som är skriven av Oisín Cantwell.⁷³ Texten handlar om en demonstration mot coronarestriktioner där Cantwell menar att det är antivaccin-propaganda som är det egentliga viruset. Han uttrycker sin oro genom att skriva ”[t]änk om det är dessa knäppgökar som framtiden kommer att ge rätt”. En demonstrant säger att pandemin bara är ett experiment och att det i själva verket är vaccinet som gör att människor dör. I texten går det att urskilja en konfliktgestaltning som Semetko och Valkenburg beskriver som “[...] conflict between individuals, groups, or institutions as a means of capturing audience interest.”⁷⁴ I den här artikeln gestaltas staten som gruppen *vi* och vaccinnmotståndare som gruppen *dem*. Begreppet knäppgökar förekommer även i en ledare i *Expressen* skriven av en oberoende liberal. Personen förklarar varför vaccinnmotståndare finns genom att skriva:

Det beror rimligen delvis på narkolepsifallen efter vaccineringen mot svininfluensan. Men också på sociala medier där lidelsefulla knäppgökar i grupp fantiserar fritt om statsledda konspirationer, ibland med eldunderstöd av Ryssland.⁷⁵

⁷² Adam Westin, ”Bannlys denna foliehatt direkt”, *Aftonbladet* 2021-08-05, nyhet.

⁷³ Oisín Cantwell, ”Tänk om framtiden ger alla de här knäppgökarna rätt?”, *Aftonbladet* 2021-05-03, krönika.

⁷⁴ Semetko & Valkenburg, s. 95.

⁷⁵ Oberoende liberal, ”Höj glaset för vetenskapen”, *Expressen* 2020-12-28, ledare.

Knäppgök i ledaren används för att beskriva vaccinnmotståndarna som dumma och tokiga, och att de påverkar befolkningen med sina knäppa föreställningar. Att vara knäpp är för det mesta ett negativt laddat ord och drar uppmärksamheten till sig i en ledare som i övrigt har en neutral tonalitet mot vaccinnmotståndarna. Skribenten gör en uppmaning till motståndarna att inte tro på det som står i medierna och istället ta sitt förnuft till fånga. I en nyhetsartikel från *Expressen* har Petter Landén citerat ett av Patrik Sjöbergs (tidigare elitidrottare) Instagraminlägg. Under en bild från sjukhuset skriver Sjöberg följande:

Att det finns rövskallar som förnekar pandemin skulle snacka med dom som jobbar där för dom sliter som djur och är dom riktiga hjältarna som inte förtjänar att få höra dessa foliehattar, rättshaverister, mot motvallsidioter eller hobbyforskare.⁷⁶

Utöver orden som används i citatet ovan, beskriver Sjöberg vaccinnmotståndare som ”ärthjärnor”. Detta finns även med i artikelns rubrik ”Därför visar Sjöberg upp sjukhusbilderna: ’Beror på alla ärthjärnor’”. Vaccinnmotståndarna kritiserar för att vara obesvärade av pandemin genom att bli kallade olika nedsättande ord samt ointelligenta. Landén är objektiv i den mån att han inte skriver ut några egna åsikter eller själv syns i texten. Däremot gör han ett val genom att endast citera Sjöberg. Sättet som journalister väljer att presentera nyheter kan även innebära att information väljs bort.⁷⁷ Hur en journalist väljer att gestalta, i detta fall vaccinnmotståndare, kan enligt Entman påverka mottagarens egen uppfattning om vad som är verklighet. Information kan ha valts bort och mottagaren får därför inte ta del av allt.

I en artikel i *Expressen* svarar Agnes Wold, som är professor i klinisk bakteriologi vid Sahlgrenska akademien i Göteborg, på olika läsarfrågor.⁷⁸ I artikeln skriver hon bland annat att ovaccinerade personer är ett hot mot sin egen hälsa och att det är ”helt obegripligt” hur det finns personer inom vård- och omsorgsyrsken som inte vill vaccinera sig. På frågan om vaccinet kan påverka menstruation svarar Wold:

⁷⁶ Petter Landén, ”Därför visar Sjöberg upp sjukhusbilderna: ”Beror på alla ärthjärnor”, *Expressen* 2021-04-08, nyhet.

⁷⁷ Entman, s. 52.

⁷⁸ Agnes Wold, ”Vågar jag åka till Ullared och shoppa?”, *Expressen* 2021-10-04, nyhet.

Åh, tyvärr har du blivit påverkad av anti-vaxxpropagandan som säger att man blir steril av vaccinet. Det är ren lögn. Det finns absolut ingen ökad risk för mensrubbing, blödningar, sterilitet eller någonting i den vägen efter vaccination mot covid. Absolut ingenting. Du bör absolut vaccinera dig och det kommer inte att påverka din chans att bli gravid.⁷⁹

Genom att börja svaret med uttrycket ”åh”, kan tolkas som att hon tycker synd om personen som ställde frågan och uttrycket uppfattas därför som en slags härskarteknik. Genom två upprepningar vill Wold understryka att det inte finns någon risk för att vaccinet ska påverka menstruationscykeln.

För att skapa ett dramatiskt berättande och en förstärkt känsla kring hur journalister lyfter fram allvaret med vaccinmotståndare används ibland metaforer. En metafor är ett bildligt retoriskt uttryck där begrepp byts ut till liknande begrepp.⁸⁰ I en kolumn i *Dagens Nyheter* skriver Hanne Kjöllér:

Tänk om skattesystemet var uppbyggt på samma sätt. Några ynka procent som efter eget samvete försörjde resterande 98 procent med alla välfärdsförmåner. Eller en hemförsäkring där du får full ersättning om ditt hus brinner ned - oavsett om du betalat din premie eller inte. Kanske har vi bäddat för denna jagism när vi kombinerat kravlöshet med normer där det nästan anses oanständigt att påpeka att det du får är givet av någon annan.⁸¹

Kjöllér menar att vaccinmotståndare är ”egoistiska” genom att jämföra deras tankesätt med att endast leva utifrån egna förutsättningar utan att tänka på resterande befolkning. Hon skriver även att hon inte ser några problem med att välkomna ett system där rättigheter kopplas till skyldigheter. I *Dagens Nyheter* använder skribenterna Mats Eriksson, Sara Johansson, Lars Sandman och Mia Svantesson Sandberg en metafor för att beskriva de konsekvenser som tillkommer om man inte vaccinerar sig. Det finns även en liknelse i texten där skribenterna skriver att ”[p]atienter har klättrat upp på ett högt berg i dåligt väder, eller de har inte brytt sig om att ha på sig flytväst eller säkerhetsbälte. Att välja att inte vaccinera sig kan förefalla vara ett

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Nationalencyklopedin, *Metafor*, u.å, hämtad från <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/metafor> (2021-12-16).

⁸¹ Hanne Kjöllér, ”Vaccinvägrarna visar att det är jaget - inte laget - som är svenskarnas ledstjärna”, *Dagens Nyheter* 2021-05-01, kolumn.

exempel på det senare.”⁸² Att föreställa sig hur det är att inte använda säkerhetsbälte, vid såväl klättring som bilkörning, kan för många vara påfrestande och emotionellt. Metaforerna som används går att koppla till Semetko och Valkenburgs human interest-gestaltning som anspelar på det känslomässiga.⁸³ Anledningen till att association används för att skapa känslosamma reaktioner beror enligt Entman på att man vill göra något i en text mer framträdande.⁸⁴ Beroende på upplevelser och erfarenheter påverkas man på olika sätt. Om detta skriver Entman följande:

Texts can make bits of information more salient by placement or repetition, or by associating them with culturally familiar symbols. [...] For our purposes, schemata and closely related concepts such as categories, scripts, or stereotypes connote mentally stored clusters of ideas that guide individuals’ processing of information.⁸⁵

När något blir framträdande är det interaktionen mellan texten och mottagaren som är avgörande för hur man påverkas. Entman menar att det garanterar existensen av olika typer av gestaltningar beroende på individuella faktorer. Vi lägger märke till, förstår, kommer ihåg problem och agerar när vi kommer i kontakt med associationer på olika sätt. Om en metafor används för att väcka en speciell känsla, kan de som varit med om metaforens betydelse reagera starkare än någon som aldrig har hört talas om det.

4.2 Galna knäppgökar och solidariska medmänniskor

Det finns en synlig åsikt bland flera skribenter att vaccinnmotståndare har fel och att de många gånger ses som ett hot. I *Dagens Nyheter* skriver Amina Manzoor en kommentar som tar fokus på vaccinnmotståndarnas tendens till att, enligt skribenten, sprida lögnen om vaccinet. Manzoor skriver att ”[d]et finns en grupp människor i världen som är hårdnackade motståndare till vaccinationer. [...] Det är en liten grupp. Men de kan påverka andra grupper och skrämja dem att avstå från vaccination.”⁸⁶ Hon förklarar vidare att det gäller stora mängder desinformation, rykten och myter från vaccinnmotståndare som hamnar i helt fel sammanhang. Samtidigt menar

⁸² Mats Eriksson, Sara Johansson, Lars Sandman och Mia Svantesson Sandberg, ”Oetiskt att vägra vård till vaccinnmotståndare”, *Dagens Nyheter* 2021-09-12, debatt.

⁸³ Semetko och Valkenburg, s. 95.

⁸⁴ Entman, s. 53.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Amina Manzoor, ”Amina Manzoor: Vaccinet är inte nödvändigtvis orsaken till att so mliga blir sjuka efteråt”, *Dagens Nyheter* 2021-01-22, kommentar.

hon att det behövs fler rapporter om misstänkta biverkningar eller bristande effekter som förklaras på rätt sätt av myndigheter, vetenskapsjournalister och andra kunskapskällor. Hon lägger därmed ett visst ansvar på de med kunskap som har möjlighet att sprida korrekt information om vaccinet. Manzoor menar också att det finns ett ansvar hos vaccinmotståndarna som sprider fel information. Samtidigt som hon menar att det är vaccinmotståndare som bör ta ansvar för problemets uppkomst, är det andra grupper som ansvarar för att lösa problemet. Ansvarsgestaltning förekommer vanligtvis när ett problem uppmärksammas. Semetko och Valkenburg skriver följande om denna typ av gestaltning:

This frame presents an issue or problem in such a way as to attribute responsibility for its cause or solution to either the government or to an individual or group. Although the existence of a responsibility frame in the news has not been measured explicitly, the U.S. news media have been credited with (or blamed for) shaping public understanding of who is responsible for causing or solving key social problems, such as poverty.⁸⁷

I samma stycke refererar Semetko och Valkenburg till Iyengar som hävdar att journalister tenderar att uppmärksamma ett problem i termer av en händelse, speciell grupp eller enskild individ snarare än i ett större historiskt sammanhang. Det anknyter till hur vaccinmotståndare gestaltas som en gemensam grupp som bär ansvaret över problematiken med vaccinationen, här och nu.

I krönikan ”Gör som Gun-Britt, gör din plikt också” från *Aftonbladet* framställs vaccinmotståndare med en negativ ton.⁸⁸ Malin Wollin skriver bland annat att hon trodde att vaccinmotståndare bodde i ”[h]emmabyggda skjul i utkanten av världsalltet” och att ”[v]i måste spruta oss för att överleva och ta oss framåt”. Citatet kopplas till ansvarsgestaltning eftersom Wollin väljer att lägga ansvaret och skulden på vaccinmotståndare. Utifrån texten kan det tolkas som om skribenten anser att det är vaccinmotståndarna som kan lösa pandemin. Hon skriver också att vaccinmotståndarna kan ha det så bra i ”kokoskogen”, vilket anspelar på att vaccinmotståndare är konstiga och onormala. Det här går att koppla till Hausmans beskrivning

⁸⁷ Semetko och Valkenburg, s. 96.

⁸⁸ Malin Wollin, ”Gör som Gun-Britt, gör din plikt också”, *Aftonbladet* 2020-12-28, krönika.

av motståndare som korkade och egoistiska, vilket betyder att de inte tror på vetenskap och endast tänker på sig själva.

Solidaritet är en term som förekommer i ett flertal ledare i alla de studerade tidningarna. ”Det viktiga är att vara solidarisk med den lilla grupp som själv inte vill vara solidarisk”⁸⁹ skriver ledarskribenten Anna Dahlberg i *Expressen*. Vidare menar Dahlberg att vaccinnmotståndare är osolidariska i sitt val och att det är viktigt att de som vaccinerat sig fortsätter visa upp ansvaret de tagit. En ledare i *Expressen* beskriver den svenska vaccintäckningen som en ”tragedi” och att det är de ”[...] osolidariska vaccinvägrarbeteende som man vill komma åt”.⁹⁰ Även i den här ledaren menar skribenten att det krävs ett visst ansvar att övertyga vaccinnmotståndarna att ändra sig. Solidaritet går därför att förstå från två skilda håll, vilket ledarskribenten Anders Lindberg diskuterar i *Aftonbladet*. Han skriver att vi befinner oss i ”[...] en tid för vetenskap och solidaritet”. Som vaccinerad visar man ansvar genom solidaritet och att vetenskapen ska vinna. Lindberg poängterar även i sin ledare att vaccinnmotståndarna inte är solidariska, men att vi inte får glömma att alla ”[...] har ett ansvar för varandra. För alla människor.”⁹¹

Ulf Ellerviks essä i *Svenska Dagbladet* tar upp oron kring biverkningar och skriver att ”[r]ädslan för allvarliga biverkningar har gjort allt fler skeptiska till att vaccinera sig, men även om riskerna aldrig helt går att eliminera är de ofta överdrivna och beror vanligen på desinformation eller missförstånd.”⁹² Han lyfter fram förutsättningarna för att lyckas bekämpa pandemin och att det är vaccinnmotståndarnas tankar om vaccinet som förstör. Ellervik poängterar att spridningen av biverkningar i nyhetsmedier är ett återkommande ”problem” och att desinformation är den värsta fienden. Likt Ellerviks syn på vaccinnmotståndarnas tendens till att sprida felaktig information, skriver Nils Hansson från *Dagens Nyheter* att det ”[...] behövs kunskap och information, kan man då tycka, vilket är lätt att hitta på internet. Där finns ju sanningen om allt. Dessvärre finns allt annat där också.”⁹³ Hanssons kåseri indikerar betydelsen av att tro på vad som är fakta och inte allt där utanför. Enligt honom har vaccinnmotståndarna gjort att minnet bleknat kring hur människor alltid har skyddats av vaccin.

⁸⁹ Anna Dahlberg, ”Varför bryr sig ingen om den tysta majoriteten?”, *Expressen* 2021-09-05, ledare.

⁹⁰ Oberoende liberal, ”Skydda de äldre från antivaxare”, *Expressen* 2021-09-25, ledare.

⁹¹ Anders Lindberg, ”Vaccinet mer välkommet än jultomten”, *Aftonbladet* 2020-12-06, ledare.

⁹² Ulf Ellervik, ”Därför är coronavaccinet inget att oroa sig över”, *Svenska Dagbladet* 2021-12-15, essä.

⁹³ Nils Hansson, ”Nisse: Att kunna urskilja planen där bakom”, *Dagens Nyheter* 2021-02-09, kåseri.

Flera av skribenterna ovan sätter tydligt två grupper mot varandra och skapar medvetet en känsla av ”vi och dem”. Det blir en spänning mellan vaccinerade och vaccinnmotståndare i texterna, vilket kan förstås utifrån Semetkos och Valkenburgs konfliktgestaltning och delvis ansvarsgestaltning, som diskuterats ovan, där journalisterna fokuserar på vem som är ansvarig för problemet.⁹⁴ Journalisterna antyder att det finns ett ansvar i samhället och att det, precis som Barbro Hedvall skriver i *Dagens Nyheter*, ”handlar om samhällssolidaritet”⁹⁵. Ansvaret går i sin tur att skildra på två olika sätt. Å ena sidan menar skribenterna att vaccinerade tar sitt samhällsansvar och föregår med gott exempel genom att tillåta sig vaccineras. Å andra sidan menar de att vaccinnmotståndarna bör skuldbeläggas för att inte ta sitt ansvar.

Att vaccinnmotståndarna skapar konflikter och ses som ett hot mot samhället går att uppfatta som en röd tråd genom hela det studerade materialet. En oberoende liberal skriver i *Dagens Nyheter* att ”[d]et är en stor olycka att sprutan på grund av rädsla, okunskap och propaganda blivit en konfliktfråga i Sverige liksom i stora delar av omvärlden.”⁹⁶ Skribenten menar att vi skulle kunna se ett slut på pandemin tack vare vaccinet, men att vaccinnmotståndare hindrar det från att ske. Stor olycka motsvarar därav vilken påverkan vaccinnmotståndarna har på samhället. Det är tydligt att skribenten skapar en känsla av ”vi och dem” och att det finns en konfliktgestaltning mellan två sidor. Att konflikten har en central plats går även att se i Erik Helmersons gestaltning av vaccinnmotståndare. I *Dagens Nyheter* skriver Helmerson “För antivaxarna - vaccinationsmotståndarna – är ett ökande, reellt hot mot folkhälsan”⁹⁷. Han anser att vaccinnmotståndarnas livsfarliga skrönor om vaccinet frodas likt ett virus. Helmerson menar också att platsen motståndarna tar i samhället hotar de som faktiskt borde få höras, som enligt honom är de personer som genomgått lyckade vaccinerings. Vidare skriver han att bland alla som skadats av vaccinet, finns miljoner liv som har räddats, men som inte syns i medierna. ”Om jag verkligen ville en grupp människor illa skulle jag lura i dem att vaccin var livsfarligt”, skriver han. Citatet visar på en stark negativ tonalitet gentemot vaccinnmotståndarna, som är genomgående i hela texten, och skribenten väljer att sätta två sidor mot varandra. Helmerson uttrycker även i en annan ledare i *Dagens Nyheter* vad det är med vaccinnmotståndare som bekymrar honom. Han betonar vikten av att tro på fakta i stället för nonsens genom att skriva

⁹⁴ Semetko och Valkenburg, s. 95.

⁹⁵ Barbro Hedvall, ”Solidaritet - inte tvång eller pengar”, *Dagens Nyheter* 2021-07-31, ledare.

⁹⁶ Oberoende liberal, ”Ledare: Efter 15 månader kan vi stå ut i två veckor till”, *Dagens Nyheter* 2021-05-13, ledare.

⁹⁷ Erik Helmerson, ”Lyssna inte på hetsen mot vaccin”, *Dagens Nyheter* 2020-12-23, ledare.

”[u]rsäkta och förlåt, men din ovilja att lyssna på vetenskapen hotar min hälsa lite här.”⁹⁸

Tonaliteten är ilsken, ironisk och handfallen eftersom han menar att det inte finns någon vilja från motståndarna att vaccinera sig.

Jan Söderqvist skriver i en kommentar i *Svenska Dagbladet*: ”Vi vet att det finns ett växande vaccinvotstånd runt om i världen, och vi vet att så kallade vaccinvotluckor i en befolkning innebär en betydande risk för en omfattande smittspridning.”⁹⁹ Han använder sig av ett retoriskt grepp genom att upprepade gånger skriva ”vi vet”. Det knyter även an till Entmans teori om att repetitioner gör en text mer framträdande.¹⁰⁰ På så sätt utesluts vaccinvotståndarna från vad som anses vara rätt och blir istället grupperade som ”dem”. Dessutom gör han gestaltningen av att vaccinvotståndare bidrar till en ökad smittspridning mer framträdande enligt gestaltningsteorin.

Anders Lindberg har skrivit en ledare i *Aftonbladet* om att vaccinvotståndet utsätter resten av samhället för fara. Han menar att orsaken till att tilliten brustit och förtroendet inte räckt hela vägen beror på personer som ljuger om vaccinen. ”Vaccinvotståndet och den flora av konspirationsteorier som sprids på internet är en samhällsfara” följs av: ”Om vi ska bekämpa smittan behöver alla vaccinera sig för sin egen hälsa och för att skydda familj, vänner och övriga samhället.”¹⁰¹ Lindberg väljer att lägga det största ansvaret på vaccinvotståndare och att det är de som bidrar till att tilliten brister. I många opinionstexter pekars vaccinvotståndare ut som orsak till ett bristande ansvar. Semetko och Valkenburg menar att ansvarsgestaltning sätter fokus på vem som bär ansvaret, vems fel det är att något uppstår och vem som bär ansvaret att lösa problemet.¹⁰²

Andreas Sidkvist, vaccinvotståndare och grundare till Instagram-kontot ”Kavla ner” intervjuas i en nyhetsartikel i *Aftonbladet* skriven av Adam Westin.¹⁰³ Flera intervjuade personer menar att det inte är lämpligt att Sidkvist arbetar med offentligt ägda bolag. En person säger även att Sidkvists verksamhet är ”samhällsfarlig”. Vaccinvotståndare gestaltas därmed som personer som inte tar sitt samhälleliga ansvar, utan framställs som en grupp som ska isoleras från de

⁹⁸ Erik Helmersson, ”Sluta dalta med diverse vaccinskeptiker”, *Dagens Nyheter* 2021-09-02, ledare.

⁹⁹ Jan Söderqvist, ”Jan Söderqvist: nätet gör oss osunt mottagliga för nonsens”, *Svenska Dagbladet* 2020-12-09, kommentar.

¹⁰⁰ Entman, s. 52.

¹⁰¹ Anders Lindberg, ”Lindberg: Vaccinvotståndet är en samhällsfara”, *Aftonbladet* 3 september 2021-09-03, ledare.

¹⁰² Semetko och Valkenburg, s. 95.

¹⁰³ Adam Westin, ”Bannlys denna foliehatt direkt”, *Aftonbladet* 2021-08-05, nyhet.

vaccinerade. Återigen finns en tydlig ansvarsgestaltning där Sidkvist skuldbeläggs. Dessutom görs det en episodisk gestaltning eftersom Sidkvist ensam pekas ut som ansvarig för situationen.¹⁰⁴ Detta syns också tydligt i artikelns rubrik som lyder: ”Bannlys denna foliehatt direkt”.

4.3 Frihetens pris i ett välfärdssamhälle

Påståendet om att vaccinmotståndare hindrar andra från att kunna leva ett liv utan restriktioner förekommer i flera opinionstexter. I artiklarna finns det ett övergripande fokus på vad frihet innebär. Magnus Sundholm skriver i *Aftonbladet* att vaccinmotståndare stoppar glädjen och att de, enligt smittskyddsexperter, äventyrar framtiden.¹⁰⁵ Peter Wolodarski är inne på samma spår i sin krönika ”Hur länge ska vaccinvägrarna få hindra alla andra?”.¹⁰⁶ Han skriver att ”[e]n minoritets egoism, nonchalans eller ointresse går ut över resten av samhället, som är tvunget att begränsa friheten”. Wolodarski menar att frivillighet inte varit något problem tills vaccinationen började. Det ömsesidiga beroendet mellan människor blev större samtidigt som vaccinmotståndarna skulle komma att hota den stora majoritetens frihet. Detta förklarar han genom att avsluta sin krönika med: ”Någras frihet blir mångas ofrihet”. Hausman beskriver frihetsdilemmat med följande ord:

It is one thing to mandate clean water for all residents of a city and to clean up reservoirs and create sewers; it is quite another to demand that all citizens be given shots to keep them well. To what extent are citizens able to make a case for their points of view when their bodies are on the line?¹⁰⁷

Det Hausman hävdar är att de som är positiva till vaccin har svårare att uppfatta hur statliga beslut faktiskt representerar deras åsikter, medans det är tydligt för de som är kritiska till vaccinet. Vidare menar hon att detta väcker frågan om hur beslut kring hälsorelaterade frågor, som är beroende av vetenskapen, ska inkludera alla synpunkter. En ”frihetens paradox” uppstår

¹⁰⁴ Iyengar, s. 2.

¹⁰⁵ Magnus Sundholm, ”Vaccinvägrarna stoppar glädjen”, *Aftonbladet* 2021-05-17, krönika.

¹⁰⁶ Peter Wolodarski, ”Peter Wolodarski: Hur länge ska vaccinvägrarna få hindra alla andra?”, *Dagens Nyheter* 2021-09-05, krönika.

¹⁰⁷ Hausman, s. 217.

därför när det både ska värnas om den individuella friheten och friheten för den stora massan. Genom att Wolodarski använder ord som egoism och nonchalans förstärks gestaltningen av att vaccinnmotståndare endast tänker på sig själva och står i vägen för andra.

I Viviana Canoilas artikel i *Dagens Nyheter* intervjuas fyra personer som i någon grad är kritiska till vaccin.¹⁰⁸ En av de intervjuade, Cassandra Häll, drabbades av narkolepsi efter vaccinet mot svininfluensan och hennes mamma Anneli Häll menar att det pågick ett drev kring vaccination vid den tiden. Anneli Häll säger att "[m]an var illojal och egoistisk om man inte vaccinerade sig." Vidare anser hon att det spreds ett budskap om att visa solidaritet genom att vaccinera sig. Gestaltningen av vaccinnmotståndare som osolidariska återkommer, som tidigare nämnt, kontinuerligt i många texter. Anneli Häll vill inte vaccinera sig mot covid-19 eftersom det är för "nytt och obeprövat". Hon är dock noga med att understryka att hon inte är en "galen vaccinnmotståndare". Vaccinnmotståndaren Finn Thomassen uttrycker också en rädsla om att bli uppfattad som en galning och är därför osäker på hur mycket han vill berätta i intervjun. Att det finns en rädsla hos personer som är skeptiska till vaccin att uppfattas som galna, stärker Hausmans argument om att debatten är inflammatorisk.¹⁰⁹ Om detta skriver hon:

Anti/Vax tries to answer questions that are not currently being asked and, in so doing, to reorient a stalemated public debate. Such a reorientation is necessary in order to move beyond the inflammatory impasse in which we find ourselves—speaking past one another, blaming, and settling into our entrenched positions.¹¹⁰

Hausman menar att diskussionen kring vaccin ofta består av anklagelser mot varandra. Det går även att uppfatta en referens till varje individs frihet och mänskliga rättigheter när Thomassen skriver "[d]et är mitt liv och om jag dör av viruset så får det bli så. Men då har jag levt mitt liv precis som jag har velat.". Det förekommer alltså en konfliktgestaltning mellan staten och dess invånare samt mellan majoritet och minoritet. Kitta hävdar att det finns en naturlig spänning där man både kan respektera sin egen frihet och skydda folkhälsan, vilket syns i den här artikeln, som vi tolkar som mer balanserad.¹¹¹

¹⁰⁸ Viviana Canoilas, "Därför vill de inte vaccinera sig mot covid-19", *Dagens Nyheter* 2021-02-06, nyhet.

¹⁰⁹ Hausman, s. 47.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 2.

¹¹¹ Kitta, s. 123.

4.4 Sviktande tilltro till vetenskap och institutioner

Konspirationsteorier och propaganda är två återkommande begrepp som kunnat urskiljas i det granskade materialet. Sebastian Comar Alm skriver i *Aftonbladet* om Instagramkontot ”Kavla ner” och intervjuat kontots grundare Andreas Sidkvist.¹¹² Direkt efter Sidkvists första citat kommer skribenten med ett motargument om att smittan minskar när antalet vaccinerade ökar. Genom hela artikeln fortsätter Sidkvists uttalanden att följas av svar från expertröster som kommer med motargument. Enligt Entman spelar textens uppbyggnad en stor roll när det kommer till hur innehållet gestaltas och hur texten blir mer framträdande.¹¹³ Att artikeln är uppbyggd på detta sätt där vaccinnmotståndares uttalanden sägs emot, förstärker och gör gestaltningen av att vaccinnmotståndare har fel mer framträdande. Dessutom går detta att koppla till Semetkos och Valkenburgs moraliska gestaltning. Den moraliska gestaltningen knyter an till frågan om moraliska föreskrifter och eftersom journalister ska vara objektiva görs dessa gestaltningar ofta omedvetet.¹¹⁴ Ofta görs detta indirekt genom att låta andra lyfta frågan eftersom det finns en strävan av att journalister ska vara objektiva.

Vidare hänvisar Sidkvist till en global elit som härskar och har en konspiration om att det är de globala bolagen som gått samman och skapat vaccinet för att kunna styra befolkningen. Det framkommer därmed att det finns en misstro till samhällets institutioner. Här finns ett exempel på konfliktgestaltning när Comar Alm skriver: ”Med konspirationsteorier, felaktigheter och vad experter hävdar är rena lögnen försöker kampanjen få misstron att gro”. Som Semetko och Valkenburg beskriver det, skapas det även en känsla av ”vi och dem”.¹¹⁵ Trots att det är en nyhetsartikel går det att urskilja en negativ attityd gentemot vaccinnmotståndare där journalisten målar upp en konflikt mellan vaccinnmotståndare och experter.

Ellinor Skagegård har skrivit ett längre nyhetsreportage om en kvinna vars pappa är konspirationsteoretiker i *Svenska Dagbladet*.¹¹⁶ Kvinnan, som väljer att vara anonym, menar att konspirationsteorierna har tagit över pappan och att han försöker övertala sin familj om att han har rätt. Hon beskriver det som otäckt och att det liknar en sekt. Pappan beskrivs som förlorad till konspirationsteorier och att det inte finns någon återvändo. Vaccinnmotståndare pekades därmed ut

¹¹² Sebastian Comar Alm, ”PR-konsult eldar på motståndet”, *Aftonbladet* 2021-08-04, nyhet.

¹¹³ Entman, s. 52.

¹¹⁴ Semetko och Valkenburg, s. 96.

¹¹⁵ Ibid., s. 95.

¹¹⁶ Ellinor Skagegård, ”Konspirationsteorierna har tagit över min pappa”, *Svenska Dagbladet* 2021-06-21, nyhet.

som personer utom hopp som inte går att rädda, vilket både är exempel på ansvarsgestaltning och konfliktgestaltning.¹¹⁷ Detta eftersom ansvaret läggs på konspirationsteorierna och dess anhängare samt att det skapas en konflikt mellan konspirationsteoretiker och människor som inte tror på teorierna.

I en artikel av Martin Gelin intervjuas internetforskaren Whitney Phillips som menar att Facebook har bidragit till vaccinnmotståndet i USA.¹¹⁸ Enligt Phillips hade det inte funnits ett lika starkt vaccinnmotstånd om det inte hade spridits lögner, myter och desinformation på Facebook och andra sociala medier. Detta kan knytas an till Hausmans analys av vaccinnrapporteringen i USA där hon identifierade internet som en syndabock gällande spridning av vaccinnmotstånd.¹¹⁹ Skuldbeläggningen av internet kan sammankopplas med ansvarsgestaltning, där sociala medier pekas ut som en bidragande faktor till ett ökat vaccinnmotstånd.¹²⁰

Desinformation är ett annat återkommande begrepp i flera nyhetsartiklar. Fredrik Tano skriver i *Dagens Nyheter* om flera personer som kämpar mot ett ogrundat vaccinnmotstånd i Sverige.¹²¹ Genom att använda ordet ogrundat tar skribenten ställning i hur han ställer sig till motståndare och förstärker gestaltningen av att vaccinnmotstånd saknar belegg. Nour Abdulsalam, som arbetar i verksamheten ”Tillsammans är vi starka”, säger ”[o]m du sprider vidare falsk information kan du vara orsaken till att någon annan dör.”¹²² Vaccinnmotståndare pekas därmed ut som farliga och deras handlande kan bidra till att personer mister sina liv. Det skapas även här en form av ansvarsgestaltning där ansvaret för att personer ska överleva läggs på vaccinnmotståndare på individnivå. Samtidigt menar vaccinnforskaren Ali Mirazami att kommunikation är viktigt och att ”[d]esinformation ska bemötas med fakta”. Här finns en vilja av att bemöta motståndet och faktan som sprids. Enligt Tano växer den globala misstron mot journalistik, vilket utifrån Hausmans studier skulle kunna bero på den höga frånvaron av bemötanden av vaccinnmotståndare i medierapporteringen.¹²³ Hon menar att den inflammatoriska debatten beror på att journalister tillskriver vaccinnmotståndare nedsättande ord och använder en negativ tonalitet.

¹¹⁷ Semetko och Valkenburg, s. 95f.

¹¹⁸ Martin Gelin, ”Forskare: Facebook har bidragit till vaccinnmotståndet”, *Dagens nyheter* 2021-10-05, nyhet.

¹¹⁹ Hausman, s. 63.

¹²⁰ Semetko och Valkenburg, s. 96.

¹²¹ Fredrik Tano, ”De kämpar mot ogrundat vaccinnmotstånd i Sverige”, *Dagens Nyheter* 2021-07-01, nyhet.

¹²² Ibid.

¹²³ Hausman, s. 65.

Andreas Önnerfors, idé- och lärdomshistoriker, skriver att vaccinmotståndare generellt drar sig till populistiska budskap och möjligtvis har en lägre utbildningsgrad och lägre tillit till samhället.¹²⁴ Även Anders Lindberg hävdar i *Aftonbladet* att "[p]ersoner med lägre utbildning är mer skeptiska till att ta vaccinsprutan".¹²⁵ Vidare skriver Lindberg: "Exakt hur skadlig högerpopulismen kan vara har blivit tydligare än någonsin under pandemin.". I artikeln framgår det att Lindberg menar att högerpopulister bidragit till att sprida foliehattsåsikter om covid-19-vaccinet. Att motståndet är ideologiskt motiverat är en uppfattning som delas av journalisten Martin Gelin. Han har skrivit en artikel i *Dagens Nyheter* om vaccinmotståndare i USA som vaccinerar sig i smyg.¹²⁶ Gelin hävdar även att Trump spridit vilseledande myter om covid-19-vaccinets bieffekter och att ett amerikanskt tv-program uttryckt falska uppgifter om riskerna med vaccinen. Amerikanen Chelsah Skahhs säger att "[d]et är bra att vara skeptisk, men att vara okunnig är en annan sak", vilket underförstått betyder att vaccinmotståndare saknar riktig kunskap. Ordvalen i artikeln bidrar till att förstärka gestaltningen om att vaccinmotståndare är lögnare.

Fredrik Tano har i en artikel i *Dagens Nyheter* intervjuat Mia-Marie Hammarlin som forskar om vaccinmotstånd.¹²⁷ Hon har talat med flera vaccinkritiska personer och berättar att många av motståndarna har ett intresse för alternativ hälsa och strävar efter ett naturligt liv. Hon säger även att "[d]e [vaccinmotståndarna, vår anm.] lägger sitt eget pussel av information, oftast med en ökande grad av alternativa källor. En återkommande kommentar är att de 'inte kan förstå att människor litar blint på myndigheterna utan att ha gjort sin egen research'." Det är få nyhetsartiklar som inkluderar information om hur vaccinmotståndare kan bemötas. Hammarlin säger, i likhet med Hausman, att "[m]in övertygelse är att vi måste försöka förstå de här människorna och deras argument." Hammarlin har även själv skrivit en essä som knyter an till vikten av att försöka förstå vaccinmotståndare.¹²⁸ Hon menar att motståndet ofta grundar sig i ett upplevt svek från sjukvården. Hon skriver att "[p]å något sätt har de här dramatiska ögonblicken i vardagen när sjuka människor i ett sårbart tillstånd söker hjälp men blir avvisade av experter som de ville lita på - bidragit till deras vaccinationskritik". I artikeln citeras också Hausman och

¹²⁴ Andreas Önnerfors, "Demonstrationer i flera länder: "Andra klassens medborgare", *Expressen* 2021-07-27, nyhet.

¹²⁵ Anders Lindberg, "Vaccinmotståndet uppmuntras av SD", *Aftonbladet*, 2021-10-21, ledare.

¹²⁶ Martin Gelin, "Vaccinmotståndare tar covid-sprutan i smyg", *Dagens Nyheter*, 2021-08-02, nyhet.

¹²⁷ Fredrik Tano, "Forskare: Skeptiker har ofta ett intresse för alternativ hälsa", *Dagens Nyheter*, 2021-07-01, nyhet.

¹²⁸ Mia-Marie Hammarlin, "Vad vi kan lära oss av vaccinmotståndarna", *Svenska Dagbladet*, 2021-09-12, essä.

hennes sätt att beskriva debatten som inflammatorisk. I stället för att gestalta vaccinet motståndare som onda och korkade, försöker Hammarlin skapa en förståelse för skepsisen och motståndet genom ett neutralt och sakligt tillvägagångssätt, vilket gestaltas i nyhetsartikeln.

Vaccinet motståndets spridning, inte minst på internet, sammanfaller med Jan Söderqvists kommentar i *Svenska Dagbladet*.¹²⁹ Mycket talar för kommentarens rubrik, ”Jan Söderqvist: nätet gör oss osunt mottagliga för nonsens”, som syftar på att vaccinet motståndare orsakat vaccinet luckor bland människor genom att sprida felaktig information. Han anser att den orimliga mängd desinformation som sprids inte går att belägga med någon forskning. Däremot ser han friheten till att kunna uttrycka sig nästan hur man vill som en betydande risk. Han förklarar det som ”ett skräckexempel” när någons känslor trumfar insamlad fakta och att ”[d]årskaper och fejkade nyheter är det höga pris vi måste betala för yttrandefriheten”.

Ann-Charlotte Marteus skriver i *Expressen*: “För när medborgare börjar misstro fakta, institutioner och ’eliten’, och går vilse i konspirationernas skymningsland, kan demokratier börja svaja.”¹³⁰ Hon skriver även att vaccinet motståndare ”brinner fanatiskt” och att de försöker övertala personer som är tveksamma. Enligt Marteus kan många framtida liv räddas om vaccinet motståndet stoppas. Det framgår tydligt i hela texten att hon är positiv till vaccinet och att det inte finns några argument för att tacka nej till vaccinet. Hon menar att det enda vi kan vara säkra på är att pandemin tagit många liv och att vaccinet är säkert trots att det finns biverkningar. Ansvarsgestaltningen är uppenbar eftersom Marteus lägger allt ansvar på vaccinet motståndare och skuldbelägger dessa för pandemins framfart.

I ett reportage i *Svenska Dagbladet* har Ellinor Skagegård intervjuat författaren Kent Werne.¹³¹ Han har skrivit en bok om konspirationsteorier och berättar i artikeln att det ofta är kriser som bidrar till att människor tror på konspirationer och att det kan förgifta demokratin. Enligt honom är situationen inte särskilt allvarlig i Sverige än, men han säger också att det kan ändras snabbt. Under pandemin har det spridits flera olika konspirationer, exempelvis att läkemedelsbolag har fejkat pandemin och att vaccinet innehåller mikrochip. Vidare säger Werne:

¹²⁹ Jan Söderqvist, ”Jan Söderqvist: nätet gör oss osunt mottagliga för nonsens”, *Svenska Dagbladet*, 2020-12-09, kommentar.

¹³⁰ Ann-Charlotte Marteus, ”Reta en foliehatt ta ditt vaccin”, *Expressen*, 2020-12-22, ledare.

¹³¹ Ellinor Skagegård, ”Allt fler människor har fallit genom kaninhålet”, *Svenska Dagbladet*, 2021-08-09, nyhet.

Ja, hur kan människor tro att världen styrs av satanistiska pedofiler? Det kan man verkligen undra. Jag tror inte att du och jag kan förstå det riktigt. Men det är psykologiska orsaker i botten. Vissa människor är mer benägna att tro på det som för andra ter sig osannolikt och orimligt.¹³²

Det skapas en konfliktgestaltning mellan personer som tror på konspirationer kontra de som inte tror på dem. Semetko och Valkenburg betonar att om nyhetsmedier har med konflikter i sin rapportering ökar risken för motsättningar.¹³³ I citaten ovan säger Werne ”[j]ag tror inte du och jag kan förstå det riktigt”, vilket tolkas som att han anser att konspirationsteoretiker och vaccinnmotståndare är speciella människor som lever i sin egen värld.

5. Resultat och diskussion

Syftet med den här uppsatsen är öka kunskapen om hur vaccinnmotståndare gestaltas i fyra svenska opinionsbildande tidningar. För att göra det utgick vi från frågeställningarna:

- Hur gestaltas vaccinnmotståndare i *Aftonbladet*, *Expressen*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* mellan tidsperioden december 2020 och oktober 2021
- Vilka teman förekommer i gestaltningen?
- Vilken attityd (positivt, neutral, negativ) är mest framträdande i gestaltningen av vaccinnmotståndare i nyhetsartiklar respektive opinionsartiklar?

I kommande del presenteras studiens resultat av analysen som därefter följs av en sammanfattande diskussion. Avslutningsvis ges även förslag på vidare forskning.

5.1 Resultat av analys

I det empiriska materialet gestaltas vaccinnmotståndare framförallt som okunniga, oansvariga och osolidariska. Det förekommer även flera nedsättande ord som exempelvis knäppgökar och foliehattar. De journalistiska gestaltningarna som påträffas mest i samtliga artiklar är ansvarsgestaltning och konfliktgestaltning. Många journalister gestaltar en konflikt mellan

¹³² Ibid.

¹³³ Semetko och Valkenburg, s. 95.

ovaccinerade och vaccinerade där ansvaret läggs på gruppen som inte är vaccinerad. Human interest-gestaltning, som anspelar på det känsloladdade i artiklarna, identifierades när vaccinnmotståndare benämndes med olika adjektiv och när metaforer användes för att på ett dramatiskt sätt göra gestaltningen mer framträdande. Dessutom är det påtagligt att episodiska gestaltningar förekommer mest, det vill säga att skulden läggs på individnivå och i detta fall vaccinnmotståndare. Hausman beskriver debatten som inflammatorisk, vilket är en passande beskrivning även för den svenska vaccindebatten eftersom det generellt sett saknas ett respektfullt bemötande av motståndare. Dessutom är det nästan enbart personer som är positiva till vaccin som kommer till tals i de studerade artiklarna.

Vi har identifierat fyra teman i det studerade materialet: livfull vaccindramaturgi, galna knäppgökar och solidariska medmänniskor, frihetens pris i ett välfärdssamhälle och sviktande tilltro till vetenskap och institutioner. Den livfulla dramaturgin innehåller användningen av metaforer, adjektiv och nedsättande ord som skapar ett dramatiskt berättande. Galna knäppgökar och solidariska medmänniskor är det tema som går att återse i nästan samtliga artiklar. Journalisterna grupperar samhället till vi och dem där de menar att jaget kommer före laget för vaccinnmotståndare. Det skapas en konflikt mellan två läger som har tydliga motpoler och leder till en poliserad debatt då journalisterna lägger ord i mun på motståndarna. Ofta drar journalisterna grupperna till två ytterkanter där den ena kanten litar blint på vetenskap och experter, medan den andra kanten består av konspirationsteoretiker som tror att det finns en dold styrande maktelit. Frihetens pris i ett välfärdssamhälle anspelar på att många journalister menar att vaccinnmotståndare begränsar andras frihet. Samtidigt pågår det en debatt om att det är varje individs frihet att välja att vaccinera sig eller inte.

Utifrån det empiriska materialet finns det en övergripande negativ inställning mot vaccinnmotståndare bland journalisterna. Det talas framför allt *om* motståndarna och inte *med* dem. Det finns ett fåtal neutrala artiklar, men det saknas texter som är positiva till vaccinnmotstånd i den bemärkelsen att motståndarnas åsikter inte bemöts med motargument. Texterna vi räknar som neutrala försöker förstå hur vaccinnmotståndare tänker och varifrån tankarna kommer. I 14 av artiklarna blir vaccinnmotståndare intervjuade eller citerade. Det är en stor skillnad i jämförelse med hur många förespråkare för vaccin som kommer till tals. Av de 38 analyserade artiklarna är det 11 artiklar som är neutrala och resterande artiklar har en negativ tonalitet. Det går att se en tydlig skillnad i de olika genrernas gestaltningar av vaccinnmotståndare.

Kvällstidningarna tenderar att vara mer frispråkiga och negativt inställda, medan de flesta nyhetstexter har en neutral ton. Det är få nyhetsartiklar som använder nedsättande ord för att beskriva vaccinnmotståndare, men desto fler opinionstexter.

5.2 Sammanfattande diskussion

Det är kanske föga förvånande, men det blev tydligt för oss hur negativ tonen mot vaccinnmotståndare är i flertalet av de journalistiska texterna som studerades. Det respektfulla och ödmjuka bemötandet av motståndarnas argument är nästintill obefintligt. Hausmans beskrivning av debatten som inflammatorisk passar därmed väl även in i den svenska rapporteringen. Istället för att tala med vaccinnmotståndare, talas det om dem. Detta kan tänkas bero på att det generellt var negativa texter om vaccinnmotståndarna som analyserades, och att journalisterna lyfte fram personer och argument för sin egen sak. Andra orsaker kan dels vara att journalisterna själva är vaccinerade och dels att de också har bestämda åsikter kring vaccination.

Enligt Goffmans beskrivning av gestaltningsteori, kan journalisters val av att presentera information på ett visst sätt innebära att en viss information också väljs bort. Journalisterna har därför gjort en egen tolkning av verkligheten, som i detta fall gäller vaccinnmotståndarna, i texterna som kan påverka läsaren. Det finns även ett samband mellan frågorna medier lyfter fram och vilka frågor som allmänheten tycker är viktigast. Dagordningsteorin innebär därför att nyhetsmedierna har makt att ändra och påverka mottagarnas attityder gentemot något. Det vill säga att vi inte påverkas av *vad* vi ska tänka, utan *hur* vi ska tänka. När medier rapporterar om vaccinnmotståndare med en negativ ton, kan detta göra att mottagarnas uppfattningar om motståndarna blir negativa. Även när nedsättande ord används för att beskriva vaccinnmotståndare kan mottagaren lättare koppla dessa till just motståndarna och på så sätt styr medierna hur man ska tänka om dem.

I artiklarna försvarar journalisterna vetenskap, experter och forskare, medan vaccinnmotståndare framställs som ett hot mot samhället. Lindberg skriver i *Läkartidningen* om vilket utrymme vaccinnmotstånd eller vaccinskepsis ska ges i medierapportering. Enligt honom tenderar medier att omvandla frågor om kunskap till frågor om debatt på grund av att journalister ska vara objektiva genom att höra flera sidor av en debatt. Antropologen Larson uppmanar medieföretag att ta ansvar för rollen deras teknologi har gällande spridning av vaccinninformation och att forskare ska synas mer för att inte kritiker ska få mest plats. Vi menar att lösningen inte är

en balanserad *debatt* där vaccinerade och vaccinnmotståndare får höras lika mycket, utan snarare en balanserad *tonalitet* som inkluderar ett bemötande där olika åsikter respekteras.

I det empiriska materialet gestaltar skribenterna vaccinnmotståndares ovilja att vaccineras som det huvudsakliga problemet. Den huvudsakliga lösningen är att vaccinnmotståndarna ska ändra sig och i stället vilja vaccineras. Frågan är om de journalistiska texterna bidrar till det de vill uppnå. Mellan problemet och lösningen förekommer dessutom flera nedlåtande ord och en ständig negativ tonalitet. Att förneka och tysta ned människors åsikter leder med stor sannolikhet inte till att fler vill vaccineras, utan avståndet mellan problemet och lösningen kan komma att bli längre. Återigen skulle ett respektfullt bemötande kunna underlätta för att hålla debatten något likställd.

Det förekommer ett frihetsperspektiv i det granskade materialet där flera skribenter menar att allmänhetens frihet ska prioriteras. Däremot saknas det ett perspektiv med fokus på individens frihet och den mänskliga rättigheten att få bestämma över sin egen kropp. Detta inbegriper även friheten av att bli smittad eller att smitta andra. Att den aspekten saknas skulle kunna bero på en rädsla av att bli stämplad som vaccinnmotståndare, vilket leder till en ovilja att lyfta frågan. Vi har också sett att det finns ett samband mellan att ha en misstro till vetenskap och att bli kallad osolidarisk och korkad. Vad många diskussioner saknar är ett försök till förståelse. Att utgå från vetenskap och fakta är en sak, men att helt exkludera flera människors funderingar och tankar kan ses som fel väg att gå, i alla fall om man vill åstadkomma en förändring.

5.3 Förslag på vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning är att intervjua nyhetschefer och journalister på svenska tidningsredaktioner om hur de ser på rapporteringen om vaccinnmotstånd. Det hade varit intressant att undersöka vilket utrymme de anser att vaccinnmotstånd ska få i medier och hur diskussionen ser ut när artiklar som är positiva till vaccin kontra artiklar med vaccinkritiska åsikter publiceras.

6. Referenslista

6.1 Tryckt material

Byström, Emma., Lindstrand, Ann., Bergström, Jakob., Riesbeck, Kristian & Roth, Adam. “Confidence in the National Immunization Program among parents in Sweden 2016 – A cross-sectional survey”, *Vaccine*, Vol. 38, nr. 22, 2020: 3909-3917. DOI: 10.1016/j.vaccine.2020.01.078

De Vreese, Claes. “News Framing: Theory and Typology”, *Information Design Journal*, Vol. 13, nr. 1, 2005: 51-62. DOI: 10.1075/idjdd.13.1.06vre

Entman, Robert M. “Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*. Vol. 43, nr. 4, 1993: 51-58. DOI: 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x

Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, fjärde reviderade upplagan, (Norstedts juridik: Stockholm, 2012).

Goffman, Erving. *Frame Analysis: an essay on the organization of experience*. (Northeastern Univ. Press: Boston, 1986).

Gunaratne, Keith., Coomes, A. Eric och Haghbayan, Hourmazed, “Temporal trends in anti-vaccine discourse on Twitter”, *Vaccine*. Vol. 37, nr. 35, 2019: 4867-4871. DOI: 10.1016/j.vaccine.2019.06.086

Hausman, Bernice L., *Anti/Vax: reframing the vaccination controversy*, (Ithaca, New York: ILR Press, an imprint of Cornell University Press, 2019).

Hoffman, L. Beth., Felter, M. Elizabeth., Chu, Kar-Hai., Shensa, Ariel., Hermann, Chad., Wolynn, Todd., Williams, Daria & Primack, A. Brian, “It's not all about autism: The emerging

landscape of anti-vaccination on Facebook 2019”, *Vaccine*. Vol. 37, nr. 16, 2019: 2216-2223.
DOI: 10.1016/j.vaccine.2019.03.003

Iyengar, Shanto, *Is anyone responsible - how television frames political issues*, (Chicago: University of Chicago Press, 1991).

Karlsson, Michael & Strömbäck, Jesper, *Handbok i journalistikforskning*, (Lund: Studentlitteratur, 2015).

Kitta, Andrea, *Vaccinations and public concern in history, legend, rumor, and risk perception*, (New York: Routledge, 2012).

Larson, Heidi J., de Figueiredo, Alexandre., Karafillakis, Emilie & Rawal, Mahesh. *State of vaccine confidence in the EU 2018*. Luxemburg: Europeiska kommissionen, 2018.
https://static1.squarespace.com/static/5d4d746d648a4e0001186e38/t/5e6a6752560ee7338ab1fa58/1584031591524/2018_vaccine_confidence_en.pdf (Hämtad 2021-10-28)

Larson, Heidi J., *Stuck: how vaccine rumors start - and why they don't go away*, (New York, NY: Oxford University Press, 2020).

Ledin, Johanna & Moberg, Ulla, Språklig analys av text, *Metoder i kommunikationsvetenskap*, red. Mats Ekström & Lars-Åke Larsson, sid. 193-224. (Lund: Studentlitteratur, 2019).

Lindberg, Anders, Misstron mot vaccinationer måste bemötas med respekt, *Läkartidningen*, Vol. 110, nr 16, 2013: 822-824. https://lakartidningen.se/wp-content/uploads/OldWebArticlePdf/1/19511/LKT1316s822_824.pdf (Hämtad 2021-11-24)

McCombs, Maxwell E. och Shaw, Donald L, “The Agenda-Setting Function of Mass Media”, *The Public Opinion Quarterly*. Vol. 36, nr. 2. 1972: 176-187. DOI: 10.1086/2679

Neff, Timothy., Kaiser, Jonas., Pasquetto, Irene., Jemielniak, Dariusz., Dimitrakopoulou, Dimitra., Grayson, Siobhan., Gyenes, Natalie., Ricaurte, Paola., Ruiz-Soler, Javier & Zhang, Amy, Vaccine hesitancy in online spaces: A scoping review of the research literature, 2000-2020, *Harvard Kennedy School Misinformation Review*. Vol. 2, nr 5, 2021:1-18.

DOI:10.37016/mr-2020-82

Nordenson, Magdalena. *Opinionsjournalistik: att skriva ledare, kolumner och recensioner*, 1 uppl., (Lund: Studentlitteratur, 2008)

Puri, Neha., Coomes, A. Eric., Haghbayan, Hourmazd & Gunaratne, Keith, “Social media and vaccine hesitancy: new updates for the era of covid-19 and globalized infectious diseases”, *Human vaccines & Immunotherapeutics*. Vol. 16, nr. 11, 2020: 2586-2593. DOI:

10.1080/21645515.2020.1780846

Rivas, Carol, “Coding and analysing qualitative data”, red. Seal Clive *Researching Society and Culture. Third Edition*. (London, GB: SAGE Publications. 2012).

Semetko, Holli A. & Valkenburg, Patti M., “Framing European politics: a content analysis of press and television news”, *Journal of communication*. Vol. 50, nr. 2, 2000: 93-109. DOI:

10.1111/j.1460-2466.2000.tb02843.x

Shevell, Michael & Fombonne, Eric, “Autism and MMR Vaccination or Thimerosal Exposure: An Urban Legend?”, *Can J Neurol Sci*. Vol. 33, nr. 4, 2006: 339-40. DOI:

10.1017/s0317167100005278

Stake, E. Robert. *Qualitative research: studying how things work*. (New York: Guilford publications, 2010).

Strömbäck, Jesper. *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*, 2. uppl., (Lund: Studentlitteratur, 2014).

6.2 Otryckt material

Folkhälsomyndigheten, Bekräftat fall i Jönköping av nya coronaviruset (2019-nCoV).

Folkhälsomyndigheten, 2020. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/januari/bekraftat-fall-av-nytt-coronavirus-i-sverige/> (Hämtad 2021-12-03).

Folkhälsomyndigheten, "Vaccinet levererat enligt plan", *Folkhälsomyndigheten*, 2020.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/december/vaccinet-levererat-enligt-plan/> (Hämtad 2021-12-03).

Förenta Nationerna. Vaccinmotstånd lika dödlig som sjukdomen. *Förenta nationerna*, 2020.

<https://unric.org/sv/vaccinmotstand-lika-dodlig-som-sjukdomen/> (Hämtad 2021-10-28).

Läkemedelsverket. Svininfluensan, Pandemrix och narkolepsi. *Läkemedelsverket*, 2020.

<https://www.lakemedelsverket.se/sv/behandling-och-forskrivning/vaccin/risker-med-vaccin/svininfluensan-pandemrix-och-narkolepsi#hmainbody6> (Hämtad 2021-11-24).

Nationalencyklopedin. Metafor, u.å. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/metafor> (Hämtad 2021-12-16).

Nationalencyklopedin. Troll, u.å.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/troll> (Hämtad 2021-12-08).

WHO. Report of the SAGE working group on vaccine hesitancy. *World Health Organization*, 2014.

https://www.who.int/immunization/sage/meetings/2014/october/1_Report_WORKING_GROUP_vaccine_hesitancy_final.pdf (Hämtad 2021-10-27).

WHO. *Ten threats to global health in 2019*. *World Health Organization*, 2019

<https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019> (Hämtad 2021-10-27).

6.3 Tidningsartiklar

Canoilas, Viviana, “Därför vill de inte vaccinera sig mot covid-19”, *Dagens Nyheter* 2021-02-06.

Cantwell, Oisín, “Tänk om framtiden ger alla de här knäppgökarna rätt?”, *Aftonbladet* 2021-05-03.

Cavallin, Saga, “Saga Cavallin: Konspirationsteoretikern har blivit entreprenör”, *Dagens Nyheter* 2021-02-09.

Comar Alm, Sebastian, “PR-konsult eldar på motståndet”, *Aftonbladet* 2021-08-04.

Dahlberg, Anna, “Varför bryr sig ingen om den tysta majoriteten?”, *Expressen* 2021-09-05.

Ellervik, Ulf, “Därför är coronavaccinet inget att oroa sig över”, *Svenska Dagbladet* 2021-12-15.

Eriksson, Mats, Johansson, Sara, Sandman, Lars & Svantesson Sandberg, Mia, “Oetiskt att vägra vård till vaccinmotståndare”, *Dagens Nyheter* 2021-09-12.

Gelin, Martin, “Forskare: Facebook har bidragit till vaccinmotståndet”, *Dagens Nyheter* 2021-10-04.

Gelin, Martin, “Vaccinmotståndare tar covidsprutan i smyg”, *Dagens Nyheter*, 2021-08-02.

Hammarlin, Mia-Marie, “Vad vi kan lära oss av vaccinmotståndarna”, *Svenska Dagbladet*, 2021-09-12.

Hansson, Nils, “Nisse: Att kunna urskilja planen där bakom”, *Dagens Nyheter* 2021-02-09.

Hedvall, Barbro, “Solidaritet - inte tvång eller pengar”, *Dagens Nyheter* 2021-07-31.

Helmerson, Erik, “Lyssna inte på hetsen mot vaccin”, *Dagens Nyheter* 2020-12-23.

Helmerson, Erik, "Sluta dalta med diverse vaccinskeptiker", *Dagens Nyheter* 2021-09-02.

Kjöller, Hanne, "Vaccinvägrarna visar att det är jaget - inte laget - som är svenskarnas ledstjärna", *Dagens Nyheter* 2021-05-01.

Landén, Petter, "Därför visar Sjöberg upp sjukhusbilderna: "Beror på alla ärthjärnor", *Expressen* 2021-04-08.

Lindberg, Anders, "Lindberg: Vaccinmotståndet är en samhällsfara", *Aftonbladet* 2021-09-03.

Lindberg, Anders, "Vaccinet mer välkommet än jultomten", *Aftonbladet* 2020-12-06.

Lindberg, Anders, "Vaccinmotståndet uppmuntras av SD", *Aftonbladet*, 2021-10-21.

Sundholm, Magnus, "Vaccinvägrarna stoppar glädjen", *Aftonbladet* 2021-05-17.

Manzoor, Amina, "Amina Manzoor: Vaccinet är inte nödvändigtvis orsaken till att somliga blir sjuka efteråt", *Dagens Nyheter* 2021-01-22.

Marteus, Ann-Charlotte, "Reta en foliehatt ta ditt vaccin", *Expressen*, 2020-12-22.

Oberoende liberal, "En tragedi om troll urholkar vaccinviljan", *Expressen* 2021-03-18.

Oberoende liberal, "Höj glaset för vetenskapen", *Expressen* 2020-12-28.

Oberoende liberal, "Klokt att pausa Astra - trots allt", *Expressen* 2021-03-17.

Oberoende liberal, "Ledare: Efter 15 månader kan vi stå ut i två veckor till", *Dagens Nyheter* 2021-05-13.

Oberoende liberal, "Skydda de äldre från antivaxare", *Expressen* 2021-09-25.

Skagegård, Ellinor, "Allt fler människor har fallit genom kaninhålet", *Svenska Dagbladet*, 2021-08-09.

Skagegård, Ellinor, "Konspirationsteorierna har tagit över min pappa", *Svenska Dagbladet* 2021-06-21.

Söderqvist, Jan, "Jan Söderqvist: nätet gör oss osunt mottagliga för nonsens", *Svenska Dagbladet* 2020-12-09.

Tano, Fredrik, "De kämpar mot ogrundat vaccinnmotstånd i Sverige", *Dagens Nyheter* 2021-07-01.

Tano, Fredrik, "Forskare: Skeptiker har ofta ett intresse för alternativ hälsa", *Dagens Nyheter*, 2021-07-01.

Wallin, Cissi, "Foliehattarna spelar rysk roulett med våra liv", *Expressen* 2020-12-12.

Westin, Adam, "Bannlys denna foliehatt direkt", *Aftonbladet* 2021-08-05.

Wold, Agnes, "Vågar jag åka till Ullared och shoppa?", *Expressen* 2021-10-04.

Wollin, Malin, "Gör som Gun-Britt, gör din plikt också", *Aftonbladet* 2020-12-28.

Wolodarski, Peter, "Peter Wolodarski: Hur länge ska vaccinvägrarna få hindra alla andra?", *Dagens Nyheter* 2021-09-05.

Önnerfors, Andreas, "Demonstrationer i flera länder: "Andra klassens medborgare", *Expressen* 2021-07-27.

Bilaga 1

Kodschema

1. Sökord
2. Tidning
3. Datum
4. Rubrik
5. Genre
6. Tonalitet
7. Ordval
8. Personer som kommer till tals
9. Talas det om eller med motståndare

Bilaga 2

Analyserade artiklar

1. Allt fler människor har fallit genom kaninhålet. Svenska Dagbladet
2. Amina Manzoor: Vaccinet är inte nödvändigtvis orsaken till att somliga blir sjuka efteråt. Dagens Nyheter
3. Att bota tvivel. Expressen
4. Bannlys denna foliehatt direkt. Aftonbladet
5. Barn ny måltavla för konspirationsteorier om coronavaccin. Dagens Nyheter
6. Behövs det kändisar för att få svenskarna att ta vaccin? Dagens Nyheter
7. Catia Hultquist: Människans sökande efter gemenskap kan sluta i en knäpp sekt. Dagens Nyheter
8. Covidförvirring bland Europas högerextrema. Aftonbladet
9. Därför är coronavaccinet inget att oroa sig över. Svenska Dagbladet
10. Därför blir allt inte omedelbart bra trots att vi nu kan vaccinera. Svenska Dagbladet
11. Därför vill de inte vaccinera sig mot covid-19. Dagens Nyheter
12. Därför visar Sjöberg sjukhusbilderna: "Beror på alla ärthjärnor". Expressen
13. De kämpar mot ogrundat vaccinet motstånd i Sverige. Dagens Nyheter
14. De sprider falska uppgifter om vaccin. Expressen
15. Demonstranter planerar att trotsa pandemilagen. Dagens Nyheter
16. Demonstrationer i flera länder: "Andra klassens medborgare". Expressen
17. Det "naturliga" var att kvinnor dog i barnsäng. Aftonbladet

18. Det är mycket svårt att förstå varför vänstern är emot coronapassen.
Aftonbladet
19. En tragedi om troll urholkar vaccinviljan. Expressen
20. Foliehattarna spelar rysk roulett med våra liv. Expressen
21. Förnuftet segrade och svinkopporna utrotades. Aftonbladet
22. Forskar varnar: Risk för radikalisering bland vaccinmotståndare. Dagens
Nyheter
23. Forskare: Facebook har bidragit till vaccinmotståndet. Dagens Nyheter
24. Forskare: Så får man fler i utsatta områden att vaccinera sig. Dagens
Nyheter
25. Forskare: Skeptiker har ofta ett intresse för alternativ hälsa. Dagens
Nyheter
26. Gör som Gun-Britt, gör din plikt också. Aftonbladet
27. Håller vi på att vänja oss vid att inte få protestera tillsammans? Dagens
Nyheter
28. Här är digitala trenden som ökade i fjol. Svenska Dagbladet
29. Här är Sveriges två ljusa fläckar - där lägst andel är vaccinerade. Dagens
Nyheter
30. Höj glasen för vetenskapen. Expressen
31. Jan Söderqvist: nätet gör oss osunt mottagliga för nonsens. Svenska
Dagbladet
32. Jessica var antivaxxare - därför ändrade hon sig. Expressen
33. Jessica: Hotet från en nålstucken. Dagens Nyheter
34. Klokt att pausa Astra - trots allt. Expressen
35. Konspirationsteorierna som förändrade världen. Dagens Nyheter
36. Konspirationsteorierna har tagit över min pappa. Svenska Dagbladet

37. Lämnade i sticket. Expressen
38. Låt kungen ta första sprutan. Expressen
39. Låt vaccinerade få leva livet igen. Expressen
40. Ledare: Efter 15 månader kan vi stå ut i två veckor till. Dagens Nyheter
41. Ledare: I SD är covidvaccinet bara ännu en konspiration. Dagens Nyheter
42. Ledare: Stoppa sjukdomen - och konspirationsteorierna. Dagens Nyheter
43. Ledsen, Anders Tegnell, nu tänker alla bli galna. Aftonbladet
44. Lindberg Vaccinmotståndet är en samhällsfara. Aftonbladet
45. Lyssna inte på hetsen mot vaccin. Dagens Nyheter
46. M till regeringen: Starta kampanj för covidvaccinering. Svenska
DAgbladet
47. Mamma och dotter sa nej till vaccin - dog i covid. Expressen
48. Nisse: Att kunna urskilja planen där bakom. Dagens Nyheter
49. Oetiskt att vägra vård till vaccinmotståndare. Dagens Nyheter
50. Panikdraget: Tvinga alla att ta sprutan. Aftonbladet
51. Personal inom äldreomsorgen tvekar om vaccin. Dagens Nyheter
52. Peter Wolodarski: Hur länge ska vaccinvägrarna få hindra alla andra?.
Dagens Nyheter
53. Pr-konsult eldar på motståndet. Aftonbladet
54. Regionen vill stoppa ovaccinerad personal - unik process väntar. Dagens
Nyheter
55. Reta en foliehatt ta ditt covidvaccin. Expressen
56. Saga Cavallin: Konspirationsteoretikern har blivit entreprenör. Dagens
Nyheter
57. Sätt antivaxxare i karantän, SD. Expressen
58. SD:s stora dilemma med vaccineringen. Expressen

59. SKR: 15-åringar får själva avgöra om de vill vaccinera sig mot covid.
Dagens Nyheter
60. Skratta inte bort coronaförnekarna. Aftonbladet
61. Skydda de äldre från antivaxxare. Expressen
62. Sluta dalta med diverse vaccinskeptiker. Dagens Nyheter
63. Solidaritet - inte tvång eller pengar. Dagens Nyheter
64. Splittrad inställning till vaccin i vården. Svenska Dagbladet
65. Stor majoritet svenskar säger ja till att vaccinera sig mot covid-19.
Dagens nyheter
66. Svårare att protestera utan att verka galen. Aftonbladet
67. Svensk yogalärare sprider lögner om pandemin. Dagens Nyheter
68. Sverige kavlar upp ärmén. Dagens Nyheter
69. Tänk om framtiden ger alla de här knäppgökarna rätt?. Aftonbladet
70. Tillit gör att vi slipper vaccinkrav. Dagens Nyheter
71. Tyska politiker vill utreda om protestvågen hotar demokratin. Dagens
Nyheter
72. Unika vaccinsiffror: Här är bara var fjärde fullvaccinerad. Svenska
Dagbladet
73. Vaccin-skepsisen stor även i centrala Afrika. Svenska Dagbladet
74. Vaccinet mer välkommet än jultomten. Aftonbladet
75. Vaccinmotståndare tar covidsprutan i smyg. Dagens Nyheter
76. Vaccinmotståndarna är få - ge dem inte mer luft än nödvändigt. Expressen
77. Vaccinmotståndet ska inte ges luft. Aftonbladet
78. Vaccinmotståndet uppmuntras av SD. Aftonbladet
79. Vaccinpass får fler att ta sitt ansvar. Dagens Nyheter
80. Vaccinvägrare om nya reglerna: "Sinnesjukt". Svenska Dagbladet

81. Vaccinvägrarna stoppar glädje. Aftonbladet
82. Vaccinvägrarna visar att det är jaget - inte laget - som är svenskarnas ledstjärna. Aftonbladet
83. Vad vi kan lära oss av vaccinetståndarna. Dagens Nyheter
84. Vågar jag åka till Ullared och shoppa?. Expressen
85. Varför bryr sig ingen om den tysta majoriteten?. Expressen
86. Wolds enda oro: 'Folk fattar inte'. Aftonbladet